

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет

«ЗАТВЕРДЖЕНО»
в.о. ректора
Рівненського державного
гуманітарного університету
проф. О.М. Немеш
«25» березня 2020 р.

**ПРОГРАМА ФАХОВОГО ВИПРОБУВАННЯ
ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 014 «СЕРЕДНЯ ОСВІТА (ІСТОРІЯ)»
для вступників на здобуття ступеня вищої освіти «Магістр»
на основі ступеня (освітньо-кваліфікаційного рівня) бакалавра, спеціаліста, магістра**

Схвалено вченою радою факультету історії, політології та міжнародних відносин
Протокол № 3 від «27» березня 2020 р.

Голова вченої ради
Факультету історії, політології та міжнародних відносин проф. В.М.Шеретюк

Схвалено навчально-методичною комісією факультету історії, політології та міжнародних відносин
Протокол № 3 від «27» березня 2020 р.

Голова навчально-методичної комісії факультету історії,
політології та міжнародних відносин проф. Л.Ю.Галуха

Голова фахової атестаційної комісії проф. В.М.Шеретюк

Розробники:
 проф. Постоловський Р.М.,
 проф. Галуха Л.Ю.,
 проф. Давидюк Р.П.,
 доц. Десятничук І.О.,
 проф. Шеретюк В.М.

Рівне – 2020

Програма фахового випробування зі спеціальності 014 «Середня освіта (Історія)» для вступників на здобуття ступеня вищої освіти «Магістр» на основі ступеня (освітньо-кваліфікаційного рівня) бакалавра, спеціаліста, магістра / Р. М. Постолювський, Л. Ю. Галуха, Р. П. Давидюк, І. О. Десятничук, В. М. Шеретюк. Рівне: РДГУ, 2020. 34 с.

Розробники:

Постолювський Р.М., професор, кандидат історичних наук, зав.кафедри
всесвітньої історії РДГУ, ректор РДГУ

Галуха Л.Ю., доцент, кандидат історичних наук кафедри історії України РДГУ

Давидюк Р.П., професор, доктор історичних наук кафедри історії України РДГУ

Десятничук І.О., доцент, кандидат історичних наук кафедри історії України
РДГУ, зав. кафедри історії України РДГУ.

Шеретюк В.М., професор, кандидат історичних наук, декан історико-
соціологічного факультету РДГУ.

Рецензенти:

Жилюк С.І., д.і.н., професор, Національний університет «Острозька академія».

Шеретюк Р.М., д.і.н., професор, Рівненський державний гуманітарний
університет.

Програма фахового випробування зі спеціальності 014 «Середня освіта (Історія)» для вступників на здобуття ступеня вищої освіти «Магістр» на основі ступеня (освітньо-кваліфікаційного рівня) бакалавра, спеціаліста, магістра визначає вимоги до рівня підготовки вступників, зміст основних освітніх компетенцій, критерії оцінки відповідей вступників, рекомендовані літературні джерела.

Розглянуто на засіданні кафедри історії України (протокол № 1 від 10 січня 2020 р.) та кафедри всесвітньої історії (протокол № 1 від «8» січня 2020 р.).

ЗМІСТ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА	4
ЗМІСТ ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ	5
1. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ	5
2. ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ	18
3. МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ	23
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ВСТУПНИКІВ	26
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	27
ІНФОРМАЦІЙНИЙ РЕСУРС	33

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Вступні випробування із фундаментальних дисциплін є перевіркою готовності випускників вищих навчальних закладів до навчання у магістратурі спеціальності «Середня освіта (Історія)».

У зміст програми вступних випробувань включено матеріали з навчальних курсів «Історія України», «Всесвітня історія» та «Методика викладання історії».

Програма вступних випробувань передбачає аналітичний підхід до розкриття поставлених проблем, глибокого опанування фактологічного матеріалу, висвітленого у навчальних посібниках та підручниках для студентів-істориків вищої школи, використання новітніх наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених, опублікованих у фахових історичних виданнях та монографіях. Це спонукає вступників до глибокого та детального розуміння та розкриття поставлених проблем.

Враховуючи профіль майбутньої спеціальності, вступники мають продемонструвати:

- розуміння суті і глибини поставленої проблеми;
- вміння аналітично розкрити матеріал;
- вміння творчо підходити до застосування набутих знань у практичній роботі.

Відповіді вступників мають бути чіткі, лаконічні, змістовні, повинні засвідчити про готовність до навчання у магістратурі за обраною спеціальністю.

Порядок проведення вступного випробування:

- Допуск до вступного випробування вступників здійснюється за умови наявності екзаменаційного листа та документа, який засвідчує особу (паспорта, свідоцтва про народження тощо);
- вступне випробування проводиться згідно з розкладом, складеним приймальною комісією РДГУ;
- вступникам, які беруть участь в усних вступних випробуваннях дозволяється мати при собі ручку з чорнилом (пастою);
- вступник отримує тільки один комплект екзаменаційних завдань, заміна завдань не дозволяється;
- вступник має право звернутися до екзаменаторів з проханням щодо уточнення умов завдань;
- під час вступного випробування не дозволяється порушувати тишу, спілкуватися з іншими вступниками, користуватися електронними, друкованими, рукописними інформаційними джерелами;
- запис відповіді на екзаменаційні завдання здійснюється в аркуші усної відповіді, під якою ставиться підпис вступника та членів екзаменаційної комісії;
- випускники, які не з'явилися на вступне випробування без поважних причин у визначений розкладом час, до участі у подальших випробуваннях та в конкурсі не допускається; за наявності поважних причин, підтверджених документально, вступники можуть бути допущені до пропущеного вступного випробування (випробувань) з дозволу відповідального секретаря приймальної комісії в межах встановлених термінів та розкладу вступних випробувань;
- перескладання вступних випробувань не дозволяється.

Оцінювання відповіді на вступному випробуванні за 200-бальною шкалою, відповідно до повноти і правильності відповіді.

Час, відведений на проведення вступного випробування в усній формі (відповідно до наказу МОН України від 27 серпня 2002 року № 450) – 0,25 год. на одного вступника.

ЗМІСТ ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Первісне суспільство. Розвиток найдавніших суспільств на українських землях

Палеоліт та мезоліт. Залюднення території України. Стоянки первісних людей. Людина сучасного типу. Форми соціальної організації. Розвиток знарядь праці. Основні заняття. Зародження перших релігійних уявлень і мистецтва. Виникнення землеробства й скотарства.

Досягнення людей у добу неоліту та енеоліту. Трипільська культура. Трипільці, їх праатьківщина та розселення. Господарство і побут трипільських племен. Поселення і житла трипільців. Релігійні уявлення та розвиток мистецтв. Землероби та скотарі доби бронзи.

Кіммерійці. Скіфи. Сармати. Походження та розселення. Заняття і матеріальна культура. Суспільне життя. Характерні риси релігії та мистецтва.

Причини грецької колонізації Північного Причорномор'я. Найдавніші міста-держави. Боспорське царство. Населення. Господарське життя. Політичний устрій і духовне життя. Римський період в історії Північного Причорномор'я.

Походження, речові та писемні відомості про слов'ян. Розселення слов'янських племен. Анти. Господарство. Побут, звичаї та вірування. Відносини з сусідніми народами.

Германські племена на території України. Велике переселення народів (IV – VI ст.). Гуни. Авари.

Київська Русь

Розселення слов'янських племен. Виникнення перших державних утворень у Середньому Подніпров'ї. Союзи племен. Основи господарського життя: рільництво, скотарство, розвиток ремесел і торгівлі.

Заснування і розвиток Києва та інших міст. Князь Кий. Становлення держави з центром у Києві. Зміни в соціально-економічному та політичному устрої. Зародження земельної аристократії. Утворення держави з центром у Києві. Князі Дір і Аскольд.

Початок поширення християнства на Русі. Перший похід на Візантію. Держава за часів Олега. Доба князя Ігоря. Зміцнення Київської держави в середині X ст. Княгиня Ольга та її «реформи». Зовнішньополітична діяльність: подорож до Константинополя, налагодження відносин з Німеччиною. Поширення християнства на Русі. Князь Святослав. Війни з хозарами, булгарами, ясами (аланами) і касогами. Підкорення в'ятичів. Війни на Дунаї. Початок правління Володимира Великого. Реформи князя. Війни з кочівниками. Відносини з іноземними державами та зміцнення міжнародного авторитету Русі.

Передумови та причини прийняття християнства в Київській державі. Хрещення Русі 988 р. Історичне значення запровадження християнства в Київській державі.

Міжусобна боротьба після смерті Володимира Великого. Ярослав Мудрий та його внутрішня політика. Церковне життя. Митрополит Іларіон. Міжнародне становище Київської держави. Культурно-просвітницька діяльність Ярослава Мудрого. «Руська Правда». Господарське життя Київської держави. Формування економічних і суспільних відносин. Соціальна структура суспільства. Розвиток сільського господарства, ремесел, торгівлі. Аграрні відносини (вотчина, повинності селян, селянська громада та її функції). Київська держава за Ярославичів. Боротьба за київський престол після смерті Ярослава Мудрого. «Правда Ярославичів XX». Любецький з'їзд 1097 р. Боротьба з половцями.

Володимир Мономах. Боротьба за об'єднання усіх київських земель. Міжнародне становище Київської Русі. «Статут Володимира Мономаха» та його значення. Мстислав Володимирович. Політична роздробленість Київської Русі. Причини роздробленості Київської Русі. Економічний і політичний розвиток Київського, Чернігово-Сіверського, Переяславського, Галицького та Волинського князівств. Зруйнування Києва Андрієм Боголюбським. Культура Київської Русі. Основні віхи формування українського етносу: території, мова, психіка, духовне життя, побут. Перша згадка назви «Україна». Походження і розвиток національної символіки. Усна народна творчість. Освіта. Літописання («Повість минулих літ», «Київський літопис»). Література («Слово про закон і благодать», «Слово о полку Ігоревім», «Повчання дітям

Володимира Мономаха»). Архітектура і живопис. Музика. Історичне значення Київської Русі. Боротьба України-Русі проти монголо-татарських завойовників. Битва на р. Калці 1223 р. Вторгнення орд хана Батия і знищення Києва. Значення боротьби проти монголо-татар.

Галицько-Волинська держава

Передумови утворення Галицько-Волинської держави. Волинське і Галицьке князівства у другій половині XII ст. Ярослав Осмомисл. Об'єднання Романом Мстиславичем Галицького і Волинського князівств в одну державу. Поширення влади на Київ та інші українські землі. Боротьба з боярами. Взаємовідносини з Польщею.

Данило Галицький. Боротьба за Галицьку землю після смерті Романа Мстиславича. Початок князювання в Галичі Данила Романовича. Монголо-татарська навала і відбудова князівства. Війни з Угорщиною і Польщею. Міжнародна політика Галицько-Волинської держави. Відносини із Золотою Ордою. Коронація та останні роки правління Данила Галицького.

Галицько-Волинська держава за наступників Данила Романовича. Занепад Галицько-Волинської держави. Культура Галицько-Волинської держави. Усна народна творчість. Освіта і писемність. Літописання. Галицько-Волинський літопис. Архітектура й містобудування. Живопис. Художні ремесла. Побут.

Розвиток українських земель від середини XIV – до середини XVI ст.

Українські землі у складі Великого князівства Литовського, Руського і Жемайтійського. Встановлення влади литовських князів над Волинню, Чернігово-Сіверською землею, Поділлям, Київщиною та Переяславщиною. Характер Литовсько-Руської держави. Політика князів Гедиміна та Ольгерда.

Київське удільне князівство Володимира Ольгердовича.

Польська експансія на українські землі наприкінці XIV ст. Перша спроба Казимира III приєднати до Польщі Галичину. Боярське правління в Галичині на чолі з Дмитром Дедьком. Встановлення польської влади в Галичині. Суперечки між Польщею та Угорщиною за галицькі землі. Ліквідація автономії Галичини у складі Польщі. Зміна адміністративного устрою та системи органів державного управління. Становище українського населення. Кревська унія 1385 р. Прилучення до Польщі Галичини (1387 р.). Політичне становище українських земель після Кревської унії.

Великий князь литовський Вітовт і його політика. Участь українців у боротьбі з Тевтонським орденом. Грюнвальдська битва 1410 р.

Удільні українські князівства. Спроби збереження української державності. Волинь за Свидригайла Ольгердовича. Битва під Вількомиром 1435 р. Остаточна ліквідація Волинського та Київського князівств. Повстання М.Глинського 1508 р.

Українські землі у складі Угорщини, Османської імперії та Московської держави.

Завоювання Закарпаття угорським королем Стефаном I. Українські володіння у Підкарпатті (Мукачівщині). Князь Федір Корятович.

Включення Буковини й Покуття до складу Молдавського князівства. Перехід Молдавії у васальну залежність від Туреччини.

Крим та українське Причорномор'я. Тмутараканське князівство і Таврія. Утворення Кримського ханства. Встановлення турецького протекторату.

Входження Чернігово-Сіверщини до складу Великого князівства Литовського. Московсько-литовські війни XIV – початку XV ст. Завоювання Московською державою чернігово-сіверських земель.

Соціальна та етнічна структура населення українських земель. Національні й соціальні рухи на українських землях. Етнічні процеси в Україні. Основні риси економічного життя. Українське село. Початок процесу закріпачення. Розвиток міст. Магдебурзьке право. Ремесла й торгівля.

Культура й церковне життя від середини XIV – до середини XVI ст. Умови та стан розвитку культури. Розвиток української мови. Усна народна творчість. Освіта й писемність.

Літописання. Архітектура й містобудування. Живопис. Художні ремесла. Побут. Становище православної церкви на землях Великого князівства Литовського та Польського королівства.

Українські землі під владою Речі Посполитої

Соціальна структура українського суспільства. Церковне життя. Сільське господарство. Розвиток міст, ремесел і торгівлі. Експансія Польщі на українські землі.

Передумови об'єднання Великого князівства Литовського й Польського королівства. Укладення Люблінської унії, її основні положення та наслідки для України. Адміністративно-політичний устрій України у складі Речі Посполитої у другій половині XVI ст. Братства. Становище Української православної церкви. Берестейська церковна унія 1596 р. та її наслідки.

Поява козацтва та Запорозької Січі. Причини виникнення козацтва. Українська колонізація Причорноморських степів. Господарська діяльність козаків. Поява перших січей. Дмитро Вишневецький та його діяльність. Життя і побут козаків. Роль церкви в житті козаків. Козацтво як явище світової історії.

Запорозька Січ – козацька республіка. Військова майстерність козаків. Передумови створення військової організації козацтва. Запорозька Січ – державно-політичне утворення українського народу. Військово-політична організація Запорозької Січі Місце Запорожжя в міжнародній політиці тогочасної Європи. Козацька символіка. Організація реєстрового козацтва.

Перші козацькі повстання 90-х років XVI ст. Передумови розгортання національно-визвольної боротьби. Козацьке повстання 1591-1593 рр. під проводом К.Косинського. Повстання під керівництвом С.Наливайка: перебіг, причини поразки. Наслідки козацьких повстань 1591-1596 рр. Боротьба українського козацтва з іноземними загарбниками.

Турецько-татарські набіги в Україну та їхні наслідки. Боротьба козаків з ординцями. Самійло Кішка. Морські походи козаків. П.Конашевич-Сагайдачний, його політична, військова та просвітницька діяльність. Хотинська війна 1621 р.

Соціальне економічне та політичне становище України 20-30-х років XVII ст. Козацько-селянські рухи 20-30-х років XVII ст. Повстання 1625 р. під проводом М.Жмайла. Повстання 1630-1631 рр. під проводом Т.Федоровича (Трясила). І. Сулима. Зруйнування Кодака. Козацьке повстання 1637-1639 рр. П.Бут, Я.Остряниця, Д.Гуня. Значення козацьких повстань.

Церковне життя наприкінці XVI – у першій половині XVII ст. Вплив Берестейської унії на розвиток церковного життя в Україні. Відновлення православної ієрархії. Й.Борецький. П.Могила та церковні реформи. Спроби церковного порозуміння. Реформаційні рухи на українських землях.

Умови національно-культурного відродження в Україні. Розвиток української мови. Пересопницьке Євангеліє. Освіта. Стан шкільної освіти в Україні. Острозька академія. Братські школи. Створення Києво-Могилянської академії. Єзуїтські колегії. Перші шкільні підручники. Початок книгодрукування. Ш.Фіоль. Діяльність І.Федорова в Україні. Література, музика, архітектура, мистецтво. Розвиток полемічної літератури. Продовження традицій літописання (Короткий Київський, Густинський літописи тощо). Тогочасні жанри літератури. Зародження театру. Музика. Шкільна драма. Перші українські інтермедії. Вертеп. Усна пісенна народна творчість. Кобзарство. Церковний спів. Архітектура. Живопис. Книжкова мініатюра. Гравюра.

Національно-визвольна революція середини XVII ст.

Передумови, причини та початок Національно-визвольної революції. Б. Хмельницький. Повстання на Січі. Початок дипломатичної діяльності гетьмана Б. Хмельницького. Народні рухи у Подніпров'ї. Початок збройної боротьби з Річчю Посполитою. Битви під Жовтими Водами і Корсунем.

Розгортання національно-визвольної боротьби в 1648-1649 рр. Наростання всенародної боротьби. Битва під Пилявцями. Похід Б. Хмельницького в Галичину. Облога Львова і Замостя. Вступ козацької армії до Києва. Програма розбудови держави.

Відновлення воєнних дій у 1649 р. Облога Збаража. Зборівська битва. Зборівський мирний договір. Утворення Української козацької державності.

Політико-адміністративний устрій держави. Створення регулярної української армії. Сподвижники Б. Хмельницького. Економічна й соціальна політика. Зовнішня політика. Місце України в міжнародних відносинах тогочасної Європи.

Воєнно-політичні події 1650-1653 рр. Відновлення воєнних дій проти Польщі. Берестецька битва 1651 р. Білоцерківський мирний договір 1651 р. Батозька битва 1652 р. Жванецька облога 1653 р. Молдавські походи. Внутрішнє і зовнішньополітичне становище козацької держави наприкінці 1653 р.

Продовження війни у 1654-1657 рр. Відносини між Гетьманщиною та Московською державою. Українсько-московська міждержавна угода 1654 р. та відношення до неї різних суспільних верств і церкви в Україні. Воєнні дії проти Польщі в 1654-1655 рр. Віленське перемир'я 1656 р. Підготовка українсько-шведсько-семигородського військово-політичного союзу. Дії корпусу А.Ждановича в Галичині та Польщі 1657 р.

Хмельницький – людина, державний, політичний і військовий діяч.

Становище України після смерті Б.Хмельницького. Обрання гетьмана І.Виговського. Основні напрями його державної політики. Розбудова Української держави. Корсунський договір 1657 р. між Гетьманщиною і Швецією. Гадяцький договір 1658 р. Агресія Московської держави проти України. Конотопська битва 1659 р. Кінець гетьманування І.Виговського.

Порушення територіальної цілісності України.

Гетьманство Ю.Хмельницького. Переяславські статті 1659 р. Чуднівська кампанія та укладення нового українсько-польського союзу. Поділ Гетьманщини на Правобережну та Лівобережну Україну. Обрання гетьмана П. Тетері. Боротьба старшинських угруповань за владу. Чорна рада 1663 р. в Ніжині. Гетьманство І.Брюховецького. Московські статті 1665 р. Андрусівське перемир'я.

Внутрішня й зовнішня політика гетьмана П.Дорошенка на Правобережжі.

Гетьманство Д. Многогрішного. Глухівські статті. І.Самойлович. Заходи гетьмана щодо реорганізації державного життя Лівобережної Гетьманщини.

Військово-політичний союз П.Дорошенка з Туреччиною. Буцацький мирний договір 1672 р. Зречення гетьманства П.Дорошенком. Гетьманування Ю.Хмельницького. Чигиринські походи. Занепад Правобережної України. Бахчисарайський мирний договір 1681 р. «Вічний мир» 1686 р. Кримський похід 1687 р.

Запорозька Січ у другій половині XVII ст. Участь запорожців у війнах із Польщею, Османською імперією та Кримським ханством. Визволення полонених з турецько-татарської неволі. Кошовий отаман І.Сірко. Політика московського уряду щодо Запорозької Січі. Економічне життя на Запорозжжі.

Українська колонізація земель у верхів'ях Псла, Ворскли, Сіверського Дінця. Заснування і розвиток слобідських міст. Сільське господарство і поземельні відносини Лівобережної Гетьманщини та Слобідської України. Соціальна структура населення. Розвиток ремесел, промислів, торгівлі. Зростання міст.

Утворення Слобідських полків та Белгородського адміністративного округу. Адміністративно-політичний устрій Лівобережної Гетьманщини. Підпорядкування Української церкви Московському патріархату.

Гетьманщина XVII – на початку XVIII ст.

Становище Української держави в роки гетьманування І.Мазепи. Коломацькі статті 1687 р. Основні напрями економічної політики, зовнішньополітична та культурно-просвітницька діяльності І.Мазепи. Взаємини гетьмана із Запорозжжям.

Відродження козацького устрою на Правобережній Україні. Семен Палій. Ліквідація козацьких полків на Правобережжі. Національно-визвольне повстання 1702-1704 рр.

Україна на початку Північної війни. Участь українських полків у воєнних діях на землях Московії, Прибалтики і Речі Посполитої. Похід Карла XII в Україну. Перехід І.Мазепи на бік Карла XII. Знищення Батурина московськими військами. Обрання гетьмана І.Скоропадського. Приєднання запорожців на чолі з К. Гордієнком до шведсько-українського союзу. Укладення

українсько-шведського договору. Зруйнування Чортомлицької Січі. Полтавська битва 1709 р. І.Мазепа, його місце і роль в українському національно-визвольному русі.

Перша політична еміграція українців у Західну Європу. Обрання гетьманом України (у вигнанні) П. Орлика. Вироблення і прийняття «Пактів і Конституції прав і Вольностей Війська Запорозького» – першої Конституції України. Похід П.Орлика на Правобережну Україну. Прутський похід Петра І. Прутський мирний договір 1711 р. і його наслідки для України. Спроби П.Орлика утворити антимосковську коаліцію із західноєвропейських держав.

Посилення колоніальної політики Російської імперії щодо України. Царський терор в Україні після Полтавської битви. Гетьман І.Скоропадський. Решетилівські статті 1709 р. Заходи Петра І, спрямовані на обмеження державних прав України і русифікацію її населення; підрич економіки Гетьманщини. Утворення першої Малоросійської колегії, її завдання і функції. Правління наказного гетьмана П. Полуботка. Боротьба козацької старшини за відновлення державних прав України. Зміцнення української державності за гетьманування Д. Апостола. Гетьманщина після смерті Д.Апостола. «Правління гетьманського уряду».

Українські землі у середині й наприкінці XVIII ст.

Тимчасове відновлення гетьманського правління. К.Розумовський. Посилення антиукраїнської політики уряду Катерини II. Скасування козацького устрою на Слобожанщині. Остаточна ліквідація гетьманства і створення другої Малоросійської колегії. Політика П.Рум'янцева-Задунайського в Лівобережній Україні. Скасування російським урядом військового та адміністративного устрою на Лівобережній Україні.

Запорожжя у XVIII ст. Доля запорожців після Полтавської битви. Заснування Нової Січі. Адміністративний поділ земель Запорожжя на паланки. Запорозькі зимівники. Втручання російського уряду у військово-політичне і господарське життя Січі. Зруйнування Запорозької Січі. Розправа російського уряду над козацькою старшиною. П.Калнишевський. Заснування Задунайської Січі. Бузьке козацьке військо. Військо вірних козаків (Чорноморське козацьке військо).

Національно-визвольна і антикріпосницька боротьба в Україні в середині та другій половині XVIII ст. Форми народного протесту проти іноземних гнобителів і кріпосного гніту. Селянсько-козацькі виступи. Посилення національного та соціального гніту на Правобережній Україні та на західноукраїнських землях. Початок гайдамацького руху, його характер і рушійні сили. Повстання 1734 р. під проводом Верлана. Гайдамацьке повстання 1750 р. Опришківський рух. Коліївщина та її історичне значення.

Українська культура XVIII ст. Особливості розвитку культури. Ставлення царизму до української культури. Відтік представників інтелектуальної еліти з українських земель до Росії. Освіта і книгодрукування. Наука. Розвиток медицини й математики. Г.Сковорода. Літописи С.Величка, Г.Грабянки. Література та усна народна творчість. Театр і музика. Архітектура. Живопис.

Українські землі у складі Російської імперії

Приєднання Криму і Північного Причорномор'я до Росії. Україна у російсько-турецькій війні 1768–1774 рр. Російсько-турецька війна 1787–1791 рр. та участь у ній Чорноморського козацького війська. Яський мирний договір і його наслідки для українських земель. Заселення Південної України. Заснування нових міст.

Включення Правобережної України та Західної Волині в державну структуру Російської імперії. Конвенція про другий розділ Польщі (1793) та її наслідки для України. Угода про третій розділ Польщі (1795) та включення українських земель у систему адміністративно-територіального устрою Росії.

Надніпрянська Україна в системі міжнародних відносин у кінці XVIII – першій половині XIX ст.

Україна в російсько-турецькій війні 1806–1812 рр. Наслідки Бухарестського мирного договору для України. Україна в російсько-французькій війні 1812 р. Місце України в російсько-турецькій війні 1828-1829 рр. Повернення частини запорожців з-за Дунаю та утворення Азовського козацького війська.

Занепад кріпосницьких та зародження ринкових відносин в Україні. Криза поміщицького господарства. Визрівання ринкових відносин. Початок промислового перевороту. Міста. Зростання морських портів. Розвиток внутрішньої торгівлі. Місце України у зовнішній торгівлі Російської імперії.

Антикріпосницька боротьба в Україні в першій половині та середині XIX ст.

Характер політики російського царизму щодо України. Посилення національного та соціального гніту. Форми й характер протесту українського населення. Найбільші заворушення козаків, селян та військових поселенців. Селянські виступи під проводом У. Кармалюка на Поділлі. «Київська козаччина», похід «У Таврію за волею».

Заходи українського дворянства щодо відновлення автономії України. Поширення західноєвропейських революційних ідей в Україні. Масонство в Україні. Діяльність декабристів в Україні. Пропаганда вільнолюбних ідей у навчальних закладах. Польське повстання 1830-1831 рр. та Україна.

Національна ідея в суспільно-політичному русі першої половини XIX ст. Утворення Кирило-Мефодіївського братства. «Книга буття українського народу» і «Статут слов'янського братства св. Кирила і Мефодія». Вплив діяльності кирило-мефодіївців на розвиток українського національного руху.

Західноукраїнські землі наприкінці XVIII – першій половині XIX ст.

Включення західноукраїнських земель до складу Австрійської імперії. Адміністративно-територіальний устрій західноукраїнських земель.

Соціально-економічне становище та антикріпосницька боротьба на західноукраїнських землях у складі Австрійської імперії. Адміністративно-територіальний устрій та населення західноукраїнських земель. Характер політики австрійського уряду щодо українців. Реформи Марії-Терезії та Йосифа II, їхня роль у розвитку економічного й суспільного життя Галичини та Буковини. Стан господарства і характер економічних відносин. Рух опришків. Селянські виступи в Галичині, на Буковині, в Закарпатті («холерні бунти»).

Українське національне відродження на західноукраїнських землях наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст. Пробудження національного життя. Поширення української національної ідеї в середовищі греко-католицьких священиків. Поширення ідей Просвітництва. «Руська трійця». Альманах «Русалка Дністрова».

Західноукраїнські землі у середині та другій половині XIX ст.

Західноукраїнські землі у складі Австро-Угорщини. Революції 1848–1849 рр. в Австрійській імперії та український національно-визвольний рух. Зародження українсько-польського протистояння в Галичині. Головна Руська рада. Революційні події на Буковині та Закарпатті. Селянське повстання під проводом Л. Кобилиці. Львівське збройне повстання 1848 р. Скасування кріпосницької залежності селян і панщини.

Пожвавлення культурно-освітнього руху. Вихід першої української газети «Зоря Галицька». «Галицько-руська матиця». «Руський собор». Вибори до австрійського парламенту. Поразка революції в Австрії. Придушення селянського руху.

Особливості економічного життя Галичини, Буковини і Закарпаття. Формування фабрично-заводської промисловості на західноукраїнських землях. Провідні галузі промисловості. Розвиток сільського господарства Східної Галичини, Буковини і Закарпаття. Початок трудової еміграції. Зародження українського кооперативного руху.

Піднесення національно-визвольного руху на західноукраїнських землях у другій половині XIX ст. Москвофіли. Зародження національної течії в суспільному русі. Розгортання руху народовців у Галичині, на Буковині та Закарпатті. Періодичні видання народовців. Заснування й діяльність культурно-освітнього товариства «Просвіта» і Літературного товариства ім. Т.Шевченка (з 1892 р. – Наукове товариство ім. Т.Шевченка). Радикальний рух у Галичині. Народна рада. Виникнення й діяльність Радикальної партії. Проголошення ідеї політичної незалежності України. Наукова і політична діяльність М.Грушевського в Галичині. Утворення УНДП та УСДП. Робітничий та селянський рух на західноукраїнських землях.

Українські землі в умовах Російської імперії у другій половині XIX ст.

Скасування кріпосного права в Наддніпрянській Україні. Реформи адміністративно-політичного управління 60-70-х рр. Особливості економічного розвитку українських земель напередодні селянської реформи 1861 р. Суспільний рух за проведення реформи. Основні законодавчі акти реформи. Особливості і наслідки реформи в Україні. Інші реформи (судова, земська, міського самоврядування, військова, шкільна, цензурна, фінансова) та проведення їх в Україні. Вплив реформ 60-70-х рр. на соціально-економічний розвиток і політичне становище в Україні.

Економічний розвиток українських земель у 60-70-х рр. XIX ст. Наддніпрянська Україна. Економічна політика російського царизму в Україні у пореформений період. Особливості й перебіг промислового перевороту. Міста. Розширення внутрішнього ринку. Торгівля.

Аграрні відносини у Наддніпрянській Україні. Залишки кріпацтва. Поєднання відробіткової та вільнонайманої системи. Розвиток товарного виробництва і тваринництва. Застосування техніки у сільському господарстві. Спеціалізація районів сільськогосподарського виробництва. Соціальне розшарування селянства. Поширення вільнонайманої праці.

Суспільно-політичне життя в Україні у другій половині XIX ст. Національна політика російського царизму щодо України. «Хлопоманство». Польське повстання 1863-1864 рр. і Україна. Виникнення громад та їхня культурно-освітня діяльність наприкінці 50-х – на початку 60-х років. Валуєвський циркуляр 1863 р. Відновлення громадівського руху на початку 70-х років. Емський указ 1876 р. та переслідування українофілів. Діяльність М. Драгоманова. Молода громада. Братство тарасівців.

Розвиток народницького руху в Україні. Народницькі гуртки в Україні. «Київська комуна», «Ходіння в народ» (1874 р.), «Чигиринська змова». Розгром і занепад народництва.

Українська культура в XIX ст.

Українська культура в першій половині XIX ст. Українська культура в другій половині XIX ст. Освіта. Діяльність у Галичині освітнього товариства «Просвіта». Відкриття нових вищих навчальних закладів. Відкриття кафедри історії України у Львівському університеті. Література. Українська драматургія. Архітектура. Живопис. Музика. Народження і поширення національного гімну. Відкриття вищих і середніх навчальних закладів у містах України. Наука. Праці з історії України М.Маркевича, М.Костомарова, М.Максимовича. Львівський інститут Оссолінських. Видатні українські вчені: ботанік М.Максимович, математики Т.Осиповський і М.Остроградський. Література й фольклор. Т.Шевченко, І.Котляревський, П.Куліш, Г.Квітка-Основ'яненко, П.Гулак-Артемівський, Є.Гребінка. Музичний фольклор кобзарів, бандуристів, лірників. Архітектура. Музика. Живопис.

Україна на початку XX ст.

Економічний розвиток і суспільно-політичний рух в Україні на початку XX ст.

Економічна криза 1900-1903 рр. Посилення концентрації виробництва і створення монополістичних об'єднань. Розвиток сільського господарства. Посилення міграції українських селян. Створення сільськогосподарських і ремісничих спілок (артілей). Становище населення. Наростання робітничого і селянського руху. Студентські виступи.

Розвиток українського національного руху. М.Міхновський та його праця «Самостійна Україна». Зародження українського націоналістичного руху. Створення і діяльність українських політичних партій. Самостійницька та автономістська течії в тогочасній українській політичній думці.

Соціально-економічний розвиток та політичне становище західноукраїнських земель на початку XX ст. Характер економіки західноукраїнських земель у складі Австро-Угорської імперії. Поглиблення соціальної диференціації селянства. Економічне і політичне становище українського населення. Національне життя. Розвиток кооперативного руху.

Наростання національного руху в західноукраїнських землях. Цілі боротьби українців Галичини. Взаємини з представниками інших народів. Діяльність національних і спортивно-фізкультурних організацій «Соколів» і «Січей». Митрополит А. Шептицький та його роль у піднесенні національного життя в західноукраїнських землях.

Україна в роки революції 1905-1907 років. Передумови революції. Революційний рух в Україні весною і влітку 1905 р. Виникнення рад робітничих депутатів і створення профспілок. Розгортання селянського руху. Революційні виступи в армії та на флоті. Збройні повстання в Харкові, Олександрівську і Донбасі. Каральні експедиції в Україні. Піднесення українського національного руху та царські поступки українству. Початок процесу українізації шкільної освіти в Україні, заснування кафедр українознавства у вищих навчальних закладах. Поява масових українських періодичних видань. «Просвіти». Діяльність української громади у I та II Державних думах Росії.

Україна в 1907-1910 роках. Земельна реформа П.Столипіна та її вплив на Україну. Посилення національного гніту. Насадження ідеології російського великодержавного шовінізму. Відношення всеросійських політичних партій до українського питання. Заборона використання української мови в навчальних закладах і адміністративних установах. Закриття «Просвіт», інших українських громадських установ. Створення Товариства українських поступовців (ТУП). Столипінський циркуляр 1910 р. Справа Бейліса.

Українська культура й духовне життя на початку XX ст. Освіта. Література. О.Олесь, В.Винниченко, М.Коцюбинський, В.Стефаник. Наука. М.Грушевський, О.Єфименко, Д.Багалій, Б.Грінченко, А.Кримський, Ф.Вовк. Видатні вчені-природознавці. Розвиток авіації. Архітектура. Музика. Живопис. Церковне життя. Роль Української греко-католицької церкви в піднесенні національної свідомості населення Західної України.

Україна у Першій світовій війні

Українські землі напередодні війни. Плани щодо України Антанти і Троїстого союзу. Початок Першої світової війни. Заснування Головної Української Ради у Львові. Створення Союзу визволення України. Його лідери. Формування легіону Січових стрільців. Воєнні дії на території України у 1914 р. Захоплення російськими військами Галичини і Північної Буковини. Створення Галицько-Буковинського генерал-губернаторства.

Воєнні дії на території України в 1915–1917 рр. Бойовий шлях легіону УСС. Створення Загальної Української Ради. Участь української інтелігенції в діяльності громадських товариств і комітетів з допомоги жертвам війни (Союз міст, Земський союз, Товариства допомоги населенню Півдня Росії, що постраждало від воєнних дій). Національний рух у Наддніпрянській Україні. Рішення ТУП про ставлення українців до війни. Союз визволення України, його політична платформа і практична діяльність. Назрівання економічної та політичної кризи в Російській імперії.

Українська національно-демократична революція

Україна напередодні 1917 р. Початок революції. Утворення Української Центральної Ради, її керівництво, партійний склад і політична програма. М.Грушевський.

Початок українізації армії. Поява «Вільного козацтва».

Проголошення автономії України. Наростання політичної боротьби в Україні у липні-жовтні 1917 р. Політичні партії в боротьбі за вплив на населення. Український Національний Конгрес і перевибори складу Центральної Ради. II Всеукраїнський військовий з'їзд. I Універсал Центральної Ради. Утворення Генерального секретаріату. В.Винниченко. II Універсал Центральної Ради. Збройний виступ самостійників та їхня поразка.

«Тимчасова інструкція Тимчасового уряду Генеральному секретаріату на Україні». Послаблення позицій Центральної Ради. Здобутки і прорахунки Центральної Ради в державотворчому процесі та соціальній політиці. Корнілівський заколот і Україна. Большеви́зація рад.

Загострення конфлікту Центральної Ради з Тимчасовим урядом. «Демократична нарада» і позиція Центральної Ради. З'їзд народів Росії у Києві.

Жовтневий переворот в Росії та його відгомін в Україні. Тактика більшовиків в Україні. Встановлення контролю Центральної Ради над Києвом. III Універсал і проголошення Української Народної Республіки. Досягнення і невдачі Центральної Ради у внутрішній та зовнішній політиці.

Ультиматум Раднаркому та початок першої більшовицько-української війни. Проголошення у Харкові радянської влади. Похід більшовицьких військ на Київ. Бій під Крутами. Повстання робітників заводу «Арсенал». IV Універсал Центральної Ради та проголошення незалежності УНР.

Початок переговорів у Брест-Литовську. Визнання державами німецько-австрійського блоку УНР. Мирний договір у Брест-Литовську.

Перша спроба більшовизації України. Регіональні «республіки». Ставлення населення до політичних сил в Україні.

Вступ німецько-австрійських військ до України. Конфлікт Центральної Ради з німецько-австрійською адміністрацією і консервативними колами України. Обговорення Конституції УНР. Організація і здійснення гетьманського перевороту. Причини падіння Центральної Ради.

Гетьман П.Скоропадський і його уряд. Внутрішня та зовнішня політика Української Держави. Ставлення політичних партій до гетьманського режиму. Селянські повстання влітку і восени 1918 р. Н.Махно. Анулювання РСФРР Брестського миру та наслідки цієї акції для України.

Утворення Директорії УНР. Відновлення Другої УНР. Політичний курс Директорії. С.Петлюра. Трудовий конгрес. Отаманщина. Більшовицька агресія проти УНР. Війська Антанти на півдні України. Розклад Армії УНР. Друга війна радянської Росії з УНР. Причини поразки Директорії.

Проголошення Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР). Проголошення ЗУНР. Є. Петрушевич. Організація держави на західноукраїнських землях. «Злука» УНР і ЗУНР. Соціально-економічні перетворення в ЗУНР.

Українсько-польська війна. Створення Української Галицької Армії. Наступ польських військ і відхід української армії до Збруча. Дипломатична діяльність ЗУНР. Причини поразки ЗУНР.

Поглинення Північної Буковини, Бессарабії та Закарпаття іноземними державами.

Політика радянського уряду в Україні у 1919 р. Формування більшовицького режиму в Україні. Х.Раковський. Політичний курс більшовиків в Україні у 1919 р. Націоналізація промисловості. Продовольча диктатура, її суть. Селянські виступи. Становище українських партій.

Україна у другій половині 1919 р. Наступ білогвардійців в Україні. Контрнаступ об'єднаних українських армій. Поразка армії УНР. Київська катастрофа. Перший Зимовий похід армії УНР.

Денікінський режим. Боротьба проти білогвардійців. Контрнаступ більшовиків.

Україна на початку 1920 р. Відновлення більшовицького режиму. Формальне визнання радянською Росією незалежності УСРР. Всеукраєвком. Вибори до рад.

Відновлення політики «воєнного комунізму». Напрями комуністичного руху в Україні (КП(б)У, УКП(б), УКП).

Варшавська угода та її наслідки. Польсько-радянська війна. Вступ польсько-українських військ до Києва. Відступ польсько-українських військ. Поразка більшовицької армії під Варшавою. Ризький мир. Другий Зимовий похід військ УНР. Закінчення боротьби регулярних українських військ за незалежність України.

Початок наступу військ Врангеля. Україна у планах Врангеля. Більшовицький контрнаступ. Поразка врангелівців. Терор у Криму. Розгром махновського руху.

Культура і духовне життя в Україні у 1917–1920 роках. Чинники розвитку культури в 1917–1920 роках. Культурно-освітня діяльність громадських організацій. Загальноосвітня школа за Центральної Ради. Українська школа в період Директорії. Освітня політика більшовиків. Стан науки. Відкриття Української академії наук (УАН) і національних університетів у період Української Держави. Нові тенденції в розвитку культури. Визначні українські письменники. Театральне, музичне і хорове мистецтво та їх представники. Українська академія мистецтв. Радянський план монументальної пропаганди і початок його виконання.

Українські землі у 20-30-х рр. ХХ ст.

Внутрішнє і міжнародне становище. Політична криза. НЕП і особливості його впровадження в Україні. Причини і масштаби голоду 1921–1923 рр. в Україні. Діяльність радянських і зарубіжних організацій допомоги голодуючим.

Входження УСРР до складу СРСР. Договори між РСФРР і УСРР 1920–1921 рр. Державний статус України в 1921–1922 рр.

Культура і духовне життя в роки непу. Політика більшовиків в царині культури. «Українізація» («коренізація»). Г.Гринько, О.Шумський, М.Скрипник. Розширення сфери вживання української мови. Коренізація та національні меншини. Опір «українізації».

Кампанія з ліквідації неписьменності дорослих. Література і мистецтво. Українське національне відродження в літературі та його провідники. Літературно-художні об'єднання. Літературна дискусія 1925–1928 рр. М.Хвильовий. Образотворче мистецтво. Кінематограф. О.Довженко.

Релігійне життя в Україні. Виникнення Української автокефальної православної церкви (УАПЦ). Конфлікт радянської держави з церквою.

Сталінська індустріалізація України. Перехід до форсованої індустріалізації та командної економіки. Результати перших п'ятирічок. Промисловість і сільське господарство України напередодні Другої світової війни.

Колективізація і розселянювання України. Кооперування і колективізація. Перехід до насильницької колективізації. Поширення колгоспів. Ставлення радянської держави до заможного селянства. «Ліквідація куркульства як класу». Масштаби розкуркулення і доля розкуркулених селян.

Голодомор 1932–1933 рр. в Україні. Причини й передумови голодомору. Початок голоду. «Закон про п'ять колосків». Посилення хлібозаготівель та їх суть. Комісія В.Молотова в Україні. Масштаби смертності населення. Наслідки голодомору. Завершення колективізації.

Громадсько-політичне життя. Глибокі соціальні деформації. Конституція УРСР 1937 р. Судові процеси. «Шахтинська справа» і «Спілка визволення України». Масові репресії та їх жертви.

Стан культури в Україні у 30-ті роки. Становище в галузі освіти та науки.

Діяльність Академії наук України. Видатні досягнення українських вчених. Труднощі в розвитку науки. Художня література і мистецтво. «Розстріляне відродження». Театральне мистецтво. Доля кобзарства і лірництва.

Церковна політика. Ліквідація УАПЦ. Закриття і нищення храмів, культового майна і церковних споруд.

Українські землі у складі Польщі. Правовий статус Східної Галичини. Становище українських північно-західних земель (Західна Волинь, Західне Полісся, Підляшшя). Характер промисловості. Українська кооперація. Аграрні відносини і характер аграрних реформ. Економічне становище населення. Стосунки українців з представниками інших народів.

Створення УВО та її діяльність. «Пацифікація». Українські політичні партії та політична боротьба в Західній Україні. Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО), Комуністична партія Західної України (КПЗУ), утворення Організації українських націоналістів (ОУН). Є.Коновалець. Методи діяльності ОУН. С.Бандера. Інтегральний націоналізм. Д.Донцов. Український монархізм. В.Липинський.

Українські землі у складі Румунії. Характер політики румунського уряду щодо українців. Татарбунарське повстання. Політичні партії на українських землях. Українська національна партія. Діяльність радикальних націоналістичних груп. Закарпаття у складі Чехословаччини. Український національно-культурний рух. Особливості політичної боротьби в Закарпатті. Надання автономії Карпатській Україні. Створення Карпатської Січі. Проголошення незалежності Карпатської України. А.Волошин. Вторгнення угорських військ у Закарпаття. Опір українців.

Україна в роки Другої світової війни

Українське питання у міжнародній політиці. Радянсько-німецькі договори 1939 р. і західноукраїнські землі. Радянсько-німецький пакт про ненапад від 23 серпня 1939 р. Таємний протокол. Початок Другої світової війни. Вступ Червоної армії на територію Західної України та включення її до складу СРСР. Радянсько-німецький договір про дружбу і кордони 28 вересня 1939 р. та таємний протокол. Включення до складу Української РСР Північної Буковини і придунайських українських земель. Радянська західних областей України.

Встановлення нацистської окупаційної влади на Лемківщині, Підляшші та Холмщині.

Напад Німеччини на СРСР. Україна в планах окупантів. Прикордонні бої. Відступ Червоної армії та причини поразок. Мобілізаційні заходи 1941 р. в Україні. Евакуація з України в східні райони СРСР. Оборонні бої влітку – восени 1941 р. Оборона Києва. Поразка військ Південно-Західного фронту. Оборона Одеси і Севастополя. Невдалі спроби контрнаступу під Харковом.

Окупаційний режим в Україні. Розчленування України. План «Ост». Нацистський «новий порядок». Злочинна політика окупаційних властей. Концтабори і масові розстріли. Трагедія Бабиного Яру. Голокост. Економічне пограбування України. Вивіз працездатного населення на каторжні роботи до Німеччини.

Розгортання руху опору та його течії в Україні. Радянський партизанський рух 1941-1942 рр. ОУН на початку війни. «Акт проголошення відновлення Української держави» 30 червня 1941 р. «Поліська Січ» Бульби-Боровця. Оунівське підпілля 1941–1942 рр. О.Теліга, О.Ольжич та ін. Створення Української повстанської армії (УПА).

Україна в 1943 році. Перемога Червоної армії під Сталінградом і початок вигнання окупантів з України. Курська битва. Продовження наступу на Лівобережжі. Звільнення Донбасу. Падіння «східного валу». Звільнення Києва. Мобілізаційні заходи 1942–1943 рр., їх особливості та наслідки.

Боротьба з ворогом у тилу. Діяльність радянських партизанських загонів і підпілля. Політична еволюція ОУН, зміна тактики УПА. Стосунки між радянськими та польськими партизанами. Відносини УПА та АК. Волинська трагедія 1943 року.

Праця українців в тилу. Внесок українських вчених і діячів освіти та культури у досягнення перемоги. Евакуйовані підприємства в радянському тилу.

Україна на завершальному етапі війни (1944–1945 рр.). Січнево-лютевий наступ 1944 р. Корсунь-Шевченківська битва. Весняний наступ українських фронтів. Кримська наступальна операція. Примусове виселення з Криму в східні райони СРСР татар, греків, вірмен та ін. Завершення вигнання нацистських окупантів з України. Участь жителів України в завершальних операціях Другої світової війни.

УПА на завершальному етапі війни. Становище в західних областях України.

Втрати України в роки війни.

Культура України в роки війни. Освіта. Наука. Українська преса. Евакуація вузів та їхня діяльність у радянському тилу. Література й мистецтво.

Україна у 50–80-х роках ХХ ст.

Україна в період повоєнної відбудови. Адміністративно-територіальні зміни. Внутрішньополітичне та економічне становище України. УРСР – співзасновниця Організації Об'єднаних Націй.

Перехід до мирного будівництва. Особливості відбудови промисловості. Голод 1946–1947 рр., його причини, масштаби й наслідки. Матеріальне становище населення. Грошова реформа та її наслідки. Ліквідація карткової системи.

Відновлення радянської влади в західних областях України. Формування органів місцевої влади. Колективізація західноукраїнського села. Доля Української греко-католицької церкви (УГКЦ). Боротьба УПА. Р.Шухевич (Тарас Чупринка). Депортації українського населення. Операція «Вісла».

Внутрішньополітичне становище України на початку 50-х років ХХ ст.

Культурне життя в Україні у другій половині 40-х – на початку 50-х років ХХ ст. Відбудова системи освіти. Впровадження обов'язкового семирічного навчання дітей. Наука.

Розгром генетики. «Лисенківщина» в Україні. Розвиток літератури і мистецтва. Становище письменників, діячів образотворчого мистецтва, істориків. Боротьба влади з космополітизмом.

Україна в умовах десталінізації і «хрущовської відлиги». Суспільно-політичне життя і політична боротьба в Україні. Вхідження Кримської області до складу УРСР.

XX з'їзд КПРС і Україна. Початок політичної реабілітації. Масштаби демократизації державного життя.

Стан економіки України наприкінці 50-х – у першій половині 60-х років. Раднаргоспи та їхній вплив на економічний розвиток України. Посилення гігантоманії в індустрії. Розвиток машинобудування. Стан легкої та харчової промисловості. Аграрна політика наприкінці 50-х – у першій половині 60-х років. Обмеження індивідуальної трудової діяльності селянства. Рівень життя населення. Стан продовольчого і товарного забезпечення.

Культура і духовне життя в Україні. Ідеологізація культурного життя. Курс на «зближення і злиття націй». Посилення русифікації. Науково-технічна революція і наука в Україні. Розвиток кібернетики. Стан суспільних наук.

Початок десталінізації та поживлення літературно-мистецького життя. «Відлига» в українській літературі. «Шестидесятники». В.Симоненко, Л.Костенко, Є.Сверстюк, І.Світличний, І.Драч та ін. Музичне мистецтво. Живопис, архітектура, театр.

Зародження дисидентського руху в Україні. Причини появи та особливості дисидентського руху в Україні. «Українська робітничо-селянська спілка» Праця І.Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?». Значення діяльності дисидентів. Ставлення в суспільстві до діяльності М.Хрущова. Робітничі виступи. Позиція вищого партійного керівництва України при усуненні М.Хрущова від влади. Л.Брежнєв і Україна. Україна у період загострення кризи радянської системи (1965–1985 рр.)

Діяльність в Україні П.Шелеста і усунення його з посади першого секретаря ЦК КП України. В.Щербицький. Конституція УРСР 1978 р. Відносини керівництва України з союзним центром.

Наростання економічної кризи. Особливості індустріального розвитку України. Посилення бюрократичного централізму. Свобода дій союзних відомств в Україні. Атомні електростанції. Перетворення України в зону екологічного лиха. Нарощення військово-промислового комплексу (ВПК).

Стан колгоспно-радгоспної системи. Урбанізація.

Життєвий рівень населення. Стан забезпеченості товарами і послугами радянських людей у 70–80-х роках. Житлове будівництво. Стан медичного обслуговування. Привілейоване становище партійно-державної номенклатури.

Наростання кризових явищ в культурі. Становище у сфері культури. Освіта. Поглиблення ідеологізації та денаціоналізації навчального процесу. Стан науки, вплив її на виробництво. Умови розвитку літератури і мистецтва. Панування офіціозу і соціалістичного реалізму. Театр. Русифікація театрального мистецтва. Пісенна творчість. Українське «поетичне кіно». Скульптура. Живопис. Провідні тенденції в розвитку скульптури.

Опозиційний рух. Причини активізації опозиційного руху. Форми діяльності дисидентів. Найвидатніші представники дисидентського руху в Україні. Репресії проти правозахисників. Утворення Української Гельсінської спілки (УГС). Релігійне дисидентство. Боротьба за легалізацію Української греко-католицької церкви (УГКЦ). Посилення переслідувань опозиції наприкінці 70-х – на початку 80-х рр XX ст. Суспільно-політичне життя України у 80-ті роки XX ст.

Зміни у вищому партійно-державному керівництві після смерті Л.Брежнєва. М.Горбачов і пошуки шляхів виходу з кризи. Спроби оздоровлення суспільно-політичного життя. Перебудова. Невдача спроб реформування СРСР. Політика керівництва України в період перебудови. Погіршення економічної ситуації в Україні в другій половині 80-х років. Характер економічної політики. Чорнобильська катастрофа.

Становище в сільському господарстві. Продовольчі труднощі 1989–1990 рр. Скорочення обсягів суспільного виробництва. Зменшення національного доходу України. Формування економічних передумов розпаду СРСР.

Зростання політичної активності суспільства. «Гласність» і повернення народів правди про минуле України. Мітинги й демонстрації. Нові громадські об'єднання. Політклуби. Створення Товариства української мови ім. Т.Г.Шевченка. Історико-просвітне товариство «Меморіал». Початок формування Народного руху України за перебудову. Закон Української РСР «Про мови в УРСР».

Початок формування багатопартійності в Україні. Розклад компартії України. Виникнення «демократичної платформи» в КПУ. Виникнення нових політичних партій.

Україна в умовах незалежності

Україна на шляху за незалежність. Вибори до Верховної Ради УРСР 1990 р. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. Політична конфронтація восени 1990 р. Спроба державного перевороту в СРСР і Україна. Акт проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р. Референдум 1 грудня 1991 р. і вибори Президента України. Припинення існування Радянського Союзу. Розгортання державотворчих процесів незалежної України. Становлення владних структур. Незалежність і перегрупування партійно-політичних сил. Партійне життя.

Економіка України. Економічні проблеми незалежної України. Об'єктивні й суб'єктивні труднощі формування національної економіки. Стратегічні прорахунки у здійсненні реформ. Стан виробництва.

Стан справ у сільському господарстві. Проблема утвердження приватної власності на землю.

Створення власної фінансової системи. Запровадження гривні.

Становище у соціальній сфері. Зміни в чисельності та соціальному складі населення. Життєвий рівень населення. Міжнародні відносини. Права національних меншин в Україні.

Зовнішня політика незалежної України. Визнання України міжнародним співтовариством. Основні напрямки зовнішньої політики незалежної України. Участь України в загальноєвропейському процесі. Діяльність України в ООН. Вступ України до Ради Європи. Міжнародні торговельні та економічні зв'язки.

Культурне співробітництво. Досягнення українських спортсменів на міжнародних змаганнях.

Політичне життя України. Прийняття Конституції України та змін до неї. Вибори до Верховної Ради та органів місцевого самоврядування 1998 р. Вибори Президента України 1999 р. Стратегія економічного та соціального розвитку України на 2000–2004 рр. Загострення внутрішньо-політичної ситуації у кінці 2000 р. – на початку 2001 р. Земельний кодекс. Вибори до Верховної Ради України 2002 р.

Нові тенденції в культурному та духовному житті. Утвердження принципів плюралізму в ідеологічно-культурній сфері. Процес національного відродження. Труднощі розвитку культури. Освіта. Необхідність демократизації освіти. Закон України «Про освіту». Програма «Освіта» («Україна XXI століття»). Розширення сфери вживання української мови. Навчальні заклади нового типу. Зміни в характері діяльності вищої школи. Художня творчість. Утвердження багатоманітності в літературно-мистецькому процесі. Релігійне життя в Україні. Реалізація в Україні принципу свободи совісті.

Особливості перебігу президентських виборів 2004 року. «Помаранчева революція». Політична програма В. Ющенка. Парламентські вибори 2006 р. Позачергові парламентські вибори 2007 р. та їх наслідки. Підготовка, проведення та результати президентських виборів 2010 р. Політика В. Януковича.

«Революція гідності» листопад 2013 – лютий 2014 рр. Підписання Україною Угоди про асоціацію з Європейським Союзом (ЄС) 2014 р. Анексія Російською федерацією Автономної Республіки Крим. Воєнні дії на Донбасі. Волонтерський Рух.

Президентські та парламентські вибори в Україні 2014 р.

Президентські та парламентські вибори в Україні 2019 р.

Основні тенденції сучасного розвитку культурного і релігійного життя. Освіта, наука, спорт в незалежній Україні.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

В основу побудови програми покладено поєднання проблемного і конкретно-історичного принципів. У ній поєднуються як теоретичне осмислення загального і конкретного у всесвітньо-історичному процесі, так і великий фактичний матеріал.

До програми введено матеріал з історії первісного суспільства, Стародавнього Сходу, Стародавньої Греції та Риму, середніх віків, південних і західних слов'ян, історії народів Росії, нової та новітньої історії країн Європи та Америки, нової та новітньої історії країн Азії та Африки, історії СРСР, а також допоміжних історичних дисциплін, основ наукових досліджень, архівознавства, історіографії всесвітньої історії.

Первісне суспільство

Поняття «Історія первісного суспільства». Хронологічні рамки. Загальна характеристика етапів розвитку. Різноманітність підходів до вивчення проблеми. Віки, періоди. Методологія предмета. Проблематика і специфіка предмета.

Зрілість первісного суспільства. Завершення процесу антропогенезу. Зміни в суспільній організації. Суперечливий характер процесу еволюції людини. Теорія моноцентризму та поліцентризму. Расогенез. Видова єдність людства. Стадія ранньопервісної общини, пізньопервісна община.

Виникнення землеробства і скотарства. Рівень соціальної організації праці. Зростання чисельності населення. Шлюб і сім'я. Духовна культура.

Суспільні поділи праці. Поява приватної власності, соціальна диференціація. Воєнна демократія. Організація системи влади. Головні ознаки і функції держави. Звичаєве право. Таємні союзи. Поглиблення нерівності. Сусідська община. Релігійні уявлення. Розвиток писемності. Племінні організації. Мовна ситуація.

Стародавній Схід

Значення історії Стародавнього Сходу в курсі загальної історії. Хронологічні рамки курсу. Джерела з історії Дворіччя. Повідомлення античних авторів. Клинописні документи. Пам'ятники матеріальної культури. Історіографія (В.Струве, Н.Д.Флітнер, С.Крамер та ін.)

Дворіччя. Шумери, аккадці. Розвиток господарства. Виникнення рабства. Поява перших держав (Киш, Ур, Урук). Міжусобиці.

Піднесення Вавилону. Хаммурапі. Об'єднання Дворіччя. Рабство, його види. Маравім і мушкену. Суперечки істориків щодо походження і становища мушкену. Розпад держави. Нашестя хеттів. Завоювання Вавилону касситами. Економічні і соціальні відносини. Зовнішня політика касситських царств.

Шумеро-вавилонська культура. Паквавилонізм. Поширення клинопису. Релігія. Міфи про створення світу. Жерці. Розвиток наукових знань. Школи. Народна творчість. Образотворче мистецтво. Архітектура. Вавилонська культура та сусідні народи.

Стародавня Індія

Джерельна база. Археологічні дослідження країни. Хронологія та періодизація староіндійської історії. Етногенез населення. Варни та касты. Особливості економічного розвитку. Матеріальна культура. Наукові знання, література. Театр. Музика. Мистецтво. Писемність. Освіта.

Стародавній Китай

Природа і населення. Розклад первісного ладу. Джерела. Перші держави Ся, Шан-Інь. Розвиток сільського господарства, ремесла. Державний устрій. Структура суспільства. Китай у період династії Чжоу. Держава Цинь. Династія Хань. Народні повстання в Китаї. Перехід до феодалізму. Культура Стародавнього Китаю.

Південно-Східна Азія і країни Індокитаю

Цейлон. Перші згадки про Цейлон. Розповідь про острів в «Рамаяні». Індійська іміграція в V ст. до н.е. Перші царі. Цейлонські хроніки V–VI ст. до н.е. Перші держави.

Розповсюдження на Цейлоні буддизму. Індуїзм. Політична історія стародавнього Цейлону (II ст. до н.е. – IV ст. н.е.). Боротьба між тапілами і сінхалами. Господарство.

Індокитай. Період розвинутого неоліту (II тис. до н.е.). Заселення території. Археологічні та етнографічні дані про життя племен Індокитаю. Виникнення рабовласницьких держав. Племінні союзи-Ван-Ланг. Ау Лак. Походи китайських імператорів в Індокитай. Повстання проти китайців. Племінний союз племен лао. Шани, Таї, лао. Кхмерські держави південного Китаю. Фунань: розвиток економіки. Держава Срог-Кхмер. Тьямпа на початку нашої ери. Зв'язок з Індією. Війни. Початок цивілізації.

Острівний світ. Малайя в III-I тис. до н.е. Зв'язок з Індією. Торгівля. Перші держави. Індонезія: переселення племен в Індонезію. Господарство і суспільний лад. Розселення племен. Виникнення рабства. Філіппіни.

Стародавній Схід: Корея і Японія. Вплив китайської цивілізації і державності. Корея – союзи племен і створення перших держав. Чосон. Племінні об'єднання. IV ст. до н.е. Виникнення держав. Господарство.

Японія. Неоліт на території Японії. Племена айни. Писемні джерела про виникнення держави. Релігія. Буддизм. Конфуціанство. Сітоїзм. Народні вірування.

Стародавня Греція

Пам'ятники культури. Формування рабовласницьких міст-держав. Джерела з історії. Античний поліс.

Спарта. Джерела. Держава у VIII-VI ст. до н.е. Особливості розвитку у VI-V ст. до н.е. Станова структура, побут, державний устрій.

Аттика у VIII-VI ст. до н.е. Особливості розвитку. Афіни. Ремісничо-аграрні відносини, зростання торгово-ремісничої верстви. Реформи Солона. Тиранія. Законодавство Клісфена. Греко-перські війни. Грецька рабовласницька демократія. Реформи Ефільта. Перікл і розвиток афінської демократії. Соціальна політика. Зовнішня політика. Відмінності Афінської держави від Пелопонеського союзу. Обмеженість Афінської демократії. Причини її занепаду.

Римська держава

Джерела. Пам'ятники матеріальної культури. Легенди. Римські літописи. Історіографія. Ціцерон, Цезар, Саллюстій, Діозор Сицилійський.

Римська община в ранньореспубліканський період. Боротьба патрициїв і плебеїв. Економічні і політичні причини. «Закони XII таблиць». Нобілітет, вертництво, плебс. Державний лад ранньої республіки. Коміції. Магістратури. Сенат. Армія.

Завоювання Римом Італії. Римо-італійська конфедерація. Перехід до класичного рабства. Війни в період Римської республіки. Криза республіканського ладу.

Римська імперія. Принципат. Август та його правління. Рання імперія в I-II ст. до н.е. Система принципату. Рабовласництво. Завоювання. Криза господарства у II ст. до н.е. Фінансова криза. Народні рухи.

Перші етапи становлення християнства.

Пізня імперія. Діоклетіан, створення системи домінанту. Правління Костянтина. Економічне становище у IV ст. і першій половині V ст. Криза рабовласництва і елементи феодалізму. Вторгнення варварів. Переселення народів, утворення «Варварських держав». Падіння імперії. Культура епохи імперії. Система виховання і освіти. Релігія. Наука. Римське право. Література. Значення культурної спадщини Риму.

Історія середніх віків

Виникнення Франкської держави. Монархія Каролінгів. Процеси централізації в країнах Європи XI-XV ст. Столітня війна. Представницько-станові органи влади. Соціальні і релігійні рухи. Національно-визвольні війни. Італійські війни. Нідерландська революція. Реформація і контрреформація.

Передумови Великих географічних відкриттів, португальські відкриття XV ст. Відкриття Америки. «Поділ світу» між португальцями і іспанцями. Плавання Васко да Гама. Колоніальні

захоплення португальців. Походження назви «Америка». Магеллан і перше кругосвітнє плавання. Іспанські конкістадори. Завоювання Мексики та Перу.

Англійські, голландські і французькі колоніальні захоплення в кінці XV-першій половині XVII ст. російські географічні відкриття на півночі і сході Європи і Азії. Наслідки географічних відкриттів для Західної Європи. Розкриті становлення стародавніх цивілізацій Центральної і Північної Америки. Народи Майя – писемність, рабовласництво, розвиток сільського господарства, ремесла: будівництво, архітектура, мистецтво. Суспільно-політичний лад. Завоювання ацтеків, розселення, підкорення інших народів, розвиток господарства, іригаційні системи, ремесла-будівництво, ткацтво, зброярство. Інкі: розширення території, управління іншими народами, спорудження храмів. Суспільно-політичний устрій. Європейські завоювання та занепад американських цивілізацій.

Нова історія країн Європи та Америки

Розвиток колоніальної системи, первинне нагромадження капіталу. Зростання третього стану. Особливості Нідерландської революції та її наслідки. Англійська революція середини XVII ст. Громадянська війна та становлення республіки. Протекторат О.Кромвеля. Розширення колоніальних територій. Війни. Діяльність парламенту, його політичний склад.

Англійська революція середини XVII ст. Реставрація Стюартів. Спроби відновлення католицизму. Небезпека нової громадянської війни. Встановлення конституційної монархії. Стабілізація державного ладу.

Велика Французька революція (1789–1794 рр.).

Скликання Генеральних штатів. Національні збори. Падіння Бастилії. „Декларація прав людини і громадянина». Страта короля, основні політичні партії в період революції. Реформи. Крах республіки. Європейські коаліції в боротьбі проти республіки.

Повалення монархії і встановлення республіки. Якобінська диктатура. Боротьба всередині якобінського блоку. Масове невдоволення терористичним режимом. Криза і крах якобінської диктатури. Низхідна лінія революції. Термідоріанська рекакція.

Особливості революцій в Європі в середині XIX ст.: мета, основні політичні сили в боротьбі за владу. Розгортання революційної боротьби. Наслідки революцій. Революція в Австро-Угорщині і українські землі.

Війна за незалежність і утворення США.

Англійські колонії у Північній Америці. Їх соціально-економічний розвиток і політичний лад. Європейці, індіанці, негри. Торгівля рабами. Формування національної свідомості американців. Американське Просвітництво. Причини суперечностей між колоніями та метрополією. Патріоти і лоялісти.

Початок збройної боротьби. Декларація незалежності. Демократичний характер перетворень в економічній, соціальній, і політичній сферах у ході революції. Формування конфедерації. Воєнні дії в 1775-1778 рр. Дж.Вашингтон. Міжнародне становище штатів і союз з Францією. Версальський мир і визнання незалежності США. Конституція 1787 р. Білль про права. Характер, особливості і підсумки першої американської революції.

Новітня історія країн Європи та Америки

Міжнародне становище напередодні Першої світової війни. Народні рухи і революції. Характер, причини Першої світової війни, її головні етапи, підсумки та наслідки. Паризька мирна конференція: склад, результати діяльності. Мирні договори з переможеними країнами. Версальсько-Вашингтонська система. Економічний, соціальний, політичний розвиток світу у 20-ті – 30-ті роки XX ст. Світова криза, виникнення фашизму, нацизм, тоталітаризм. Радянський Союз і капіталістичні країни. Діяльність Ліги Націй. Причини Другої світової війни, її хід і наслідки.

Історія народів Росії

Автономізація давньоруських земель та татаро-монгольська навала. Формування та розвиток Московської держави (XIV-XV ст.). Північна Русь під владою Золотої орди та посилення Москви. Московська централізована держава XVI ст. та її експансія. Смутні часи в московському царстві та початок династії Романових. Московська держава у XVII ст.

Утворення Російської держави. Петровські перетворення. Росія при спадкоємцях Петра I, «Просвітительський абсолютизм» Катерини II та її внутрішня політика. Зовнішня та колоніальна політика Росії часів Катерини II.

Російська імперія на межі XVIII-XIX ст. Російсько-французька війна 1812 р. та закордонні походи російських військ 1813-1814 рр.

Реакція в останні роки правління Олександра I та виступ декабристів. Прихід до влади Миколи I та його політичний курс. Реформи Олександра II. Народницький рух та початок політичного тероризму в Росії. Російська імперія за часів Олександра III. Посилення реакції. Росія в епоху революцій. Загальнонаціональна криза початку XX ст. Перша російська революція та її наслідки. Народи Російської імперії, їхня визвольна боротьба та культура наприкінці XIX- на початку XX ст. Росія між двома революціями. Лютнева революція та альтернативи розвитку Росії в 1917 р.

Історія південних і західних слов'ян

Територія розселення південних і західних слов'ян та її історико-географічний нарис. Суспільно-економічний лад південних і західних слов'ян. Союз семи слов'янських племен. Князівство Само. Політичні союзи полабських та приморських слов'ян. Соціально-економічні передумови утворення Великоморавської держави та Древнепольської держави.

Економічний і політичний розвиток Чехії і Словаччини. Зародження політичних партій і національне питання. Економічний розвиток Королівства Польського. Політичні рухи, утворення партій. Соціально-економічні відносини в західних польських землях і Галичині. Політика онімеччення. Соціально-економічний розвиток Хорватії і Словенії. Політичні рухи, утворення політичних партій, національна боротьба. Відродження Болгарської держави. Тирновська Конституція. Воз'єднання Південної і Північної Болгарії. Економіка Болгарії, протекціонізм.

Погіршення політичного клімату Польщі з 1987 р. Введення інституту президентства. Еволюція політичних структур. Президентські вибори 1990 р. Реформування економіки країни. Демократизація всіх сфер суспільного життя. Президентські вибори 1995 р. Польсько-українські відносини на сучасному етапі. Активізація опозиції та внутрішньополітичне життя у Чехословаччині 1988-1989 рр. Відмова КПЧ від монополії на владу. Обрання В.Гавела президентом Чехословаччини. Парламентські вибори 1992 р. Припинення федерації. Взаємини України з Чеською Республікою і Словацькою Республікою. Політичні та соціально-економічні зміни у Болгарії кінця 80-х років. Союз демократичних сил. Перші та другі президентські вибори. Нестабільність економіки постсоціалістичної Болгарії.

Конституція Югославії 1989 р. Конфлікт між Сербією і Словенією. Формування нових партій і альтернативних організацій. Міжреспубліканські протиріччя середини 1991 р. Етнічно-релігійна війна у Боснії і Герцеговині. Події у Косово. Міжнародне посередництво у врегулюванні конфліктів на Балканах. Розвиток відносин України з країнами колишньої Югославії.

Новітня історія країн Європи та Америки

Тоталітаризм – феномен XX ст. Види тоталітаризму. Ознаки тоталітаризму: диктатура, терор, тотальний контроль над суспільним життям, особистістю, творчістю, одержання власності, культ особи вождя, антилібералізм, антидемократизм, месіанство, матеріальна і духовна автархія, самоізоляція тощо. Утворення вогнища війни на Далекому Сході. Крах Вашингтонської системи. Японська агресія проти Китаю.

Утворення головного вогнища війни. Реалізація німецькою дипломатією планів ліквідації Версальського договору. Перехід фашистських держав до відкритої агресії. Політика «невтручання» Англії, Франції, США. Початок німецько-радянського зближення. Пакт Молотова-Ріббентропа. Початок Другої світової війни. Напад гітлерівської Німеччини на Польщу. Радянсько-фінська війна. Вступ Червоної армії в Західну Україну, Західну Білорусь. Включення до СРСР Північної Буковини, Бессарабії, прибалтійських республік.

Фашистські загарбання на Заході. Напад Німеччини на СРСР. Створення антигітлерівської коаліції. Рух Опору в окупованих країнах. Воєнні дії в басейні Тихого океану. Докорінний

перелом у ході війни, початок кризи фашистського блоку. Відкриття другого фронту в Європі. Визволення європейських територій. Розгром фашистської Німеччини. Капітуляція Японії. Підсумки Другої світової війни.

Основні дихотомії світу після Другої світової війни: тоталітаризм і демократія, капіталізм і соціалізм, пацифізм і війна, націоналізм та інтернаціоналізм. Розвиток соціалістичних країн у другій половині 80-х років ХХ ст. Ознаки занепаду. „Оксамитові» революції у 1989-1990 рр. в країнах Центральної, Південно-Східної Європи, їх наслідки. Розвиток ринкових відносин, стан промисловості, сільського господарства, фінансовий стан. Участь країн у політичному житті світу. Постсоціалістичні країни і їх взаємовідносини з НАТО та Європейським Союзом. Взаємовідносини України з постсоціалістичними державами у кінці ХХ ст. – початку ХХІ ст.

Глобальні проблеми світу: особливості на рубежі ХХ–ХХІ ст. Роль урядів країн світу в розв'язанні глобальних проблем. Розширення впливу глобалізації на розвиток країн світу. Найрозвинутіші капіталістичні світу і навколишній світ. „Вісімка». Питання інтеграції культури в період глобалізації.

Нова та новітня історія країн Азії та Африки

Країни Сходу в спектрі геополітичних інтересів країн Заходу. Реакція традиційного Сходу на колоніалізм: національно-визвольна боротьба і вестернізація (на прикладі Китаю та Туреччини).

Держави Азії та Африки у «холодній війні»: в'єтнамська та корейська війни. Близькосхідне питання. 1960 р. – рік визволення Африки.

Країни Сходу в останній чверті ХХ ст.: проблеми соціально-економічного та політичного розвитку. Конвергенція економіки (на прикладі Китайської Народної Республіки, В'єтнаму, Лаосу, Камбоджі).

Криза секулярного націоналізму на Сході (на прикладі Іранської революції 1978-1979 рр.) Ісламський фундаменталізм.

Історія СРСР

Лютнева революція в Росії та альтернативи розвитку в 1917 р. Встановлення більшовицької диктатури. Громадянська війна та перемога більшовизму. НЕП, утворення СРСР та утвердження в ньому тоталітарного соціалізму. Міжнародне становище та зовнішня політика СРСР у 20-30-ті роки. СРСР напередодні та на початку Другої світової війни.

СРСР в роки Великої Вітчизняної війни. Міжнародна та внутрішня політика СРСР після Другої світової війни. Початок «холодної» війни.

Хрущовська «відлига» та спроби реформування радянського суспільства. СРСР брежньовських часів. Посилення реакційних тенденцій в політичному та культурному житті. Застій в економіці. Посилення диктатури СРСР в Центральній Європі. Горбачовська «перебудова». Наміри горбачовських реформ та їхня ілюзорність. Розпад СРСР та утворення незалежних країн у межах СНД.

Архівознавство

Зародження архівів у Київській Русі та Галицько-Волинській державі. Архівна справа в дореволюційні часи та періоду 1917-1991 рр. Розвиток національної архівної справи в незалежній Україні. Архівна установа як спеціалізований заклад чи структурний підрозділ. Завдання і права державних архівів. Матеріально-технічна база. Виробничі підрозділи архіву та основні архівні технології. Планування, звітність та економічна діяльність архівів.

Потреби в архівній інформації, їх класифікація. Основні форми і напрями використання архівів.

Основи наукових досліджень

Загальні принципи наукового пізнання, теоретичні аспекти знання в історії. Об'єкт і предмет пізнання історії. Суб'єкт пізнання минулого. Рівні і етапи пізнавальної діяльності історика. Методи історичного дослідження. Характеристика історичних знань. Історична свідомість.

Історіографія всесвітньої історії

Визначальна роль об'єктивних чинників. З'ясування соціальних основ історичного пізнання. Місце історіографії серед інших історичних дисциплін. Школи, напрямки, течії історичної науки. Історизм і об'єктивність історичного дослідження.

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ

Розвиток шкільної історичної освіти в Україні та за кордоном

Зародження шкільної історичної освіти в Україні. Основні етапи її розвитку. Шляхи розвитку історичної думки в Україні та її вплив на зміст навчання історії в школі.

Особливості сучасної шкільної історичної освіти. Провідні педагоги-історики України: напрямки їх роботи, шляхи реалізації їх досягнень. Концепції та перспективи розвитку шкільної історичної освіти. Етапи розвитку та удосконалення методики вивчення історії. Актуальні завдання методики викладання історії в світлі освітніх програм. Розвиток історичної освіти та методики викладання історії за кордоном. Формування зарубіжних систем шкільної історичної освіти та методики її викладання.

Сучасна система шкільної історичної освіти в Україні

Зміст шкільної історичної освіти в Україні. Шкільні програми по історії. Принципи їх побудови та порядок викладання історичного матеріалу в шкільних курсах (лінійність та концентризм, поєднання системності та фрагментарності, хронологічна послідовність, історизм, гуманізація, соціологізація, розвиваюча роль історії та інше).

Основні компоненти змісту та структури програм шкільної історичної освіти, їх задача, час, відведений на їх вивчення. Вітчизняний курс історії, його місце в шкільній історичній освіті, покликання. Структура курсу, основні підрозділи. Періодизації української історії. Зв'язок з іншими курсами. Місце та роль краєзнавчого матеріалу у вітчизняному курсі історії, його задачі, зміст, особливості, специфіка викладання.

Курс всесвітньої історії, його задачі та місце в шкільній історичній освіті. Періодизація курсу, структура, та особливості його викладання, відбору матеріалу, його групування та принципи розподілу по учбовим рокам. Система ускладнення змісту курсу. Гуманізація змісту шкільних курсів історії. Виховне значення курсів історії в школі.

Система організації процесу навчання історії

Форми організації процесу навчання історії.

Вимоги до сучасних форм організації учбової діяльності, їх місце в системі навчально-виховного процесу школи, цільове призначення, перспективне та поточне планування, обладнання, підготовка. Фактори, що обумовлюють доцільність вибору тих чи інших форм організації вивчення історії. Особливості форм і типів навчання в залежності від кількісного та якісного складу класу та психолого-вікових особливостей дітей.

Урок - основна форма організації навчально-виховного процесу школи. Типи уроків історії (різниця в оцінках їх типології). Позакласна робота з історії, її роль в розвитку зацікавленості учнів предметом та розвитку пізнавальних здібностей дітей. Відмінність позакласної роботи від уроку, її зміст, характерні риси. Основні напрямки та форми проведення. Краєзнавча робота в школі, її специфіка, основні цілі та форми проведення.

Організація музейної роботи в школі. Організація вчителем історії краєзнавчої роботи школи.

Система перевірки та оцінювання знань, вмінь учнів в навчальному процесі з історії, її цілі, завдання та типи. Методи контролю та самоконтролю знань та вмінь учнів з історії. Форми і критерії оцінювання знань та вмінь учнів. Підготовка й проведення заліків та екзаменів.

Методичні основи роботи вчителя історії

Засоби навчання – одна з основних умов образного подання та сприйняття історичного матеріалу, їх класифікація, зумовленість, критерії вибору. Друковані засоби навчання: документальні джерела, мемуарна література, підручники, навчальні посібники, хрестоматії, збірники документів, книги для читання, довідкова, науково-популярна та художня література, періодичні видання. Наочні засоби навчання: речові (збірки копій, макети, динамічні моделі,

експозиції музеїв, виставкових зал), образотворчі (картини, альбоми, піктограми, ілюстративно-роздатковий матеріал), умовно-графічні (карти, схеми, таблиці, аплікації).

Аудіовізуальні засоби навчання: учбові кіно-, відео-, діафільми, кінофрагменти, діапозитиви, комп'ютерні програми, звукові посібники (грампластинки, фонохрестоматії), телевізійні передачі.

Методи та методичні прийоми навчання історії. Співвідношення понять «метод» та «прийом» навчання, їх взаємозв'язок та взаємозумовленість. Різні підходи до класифікації.

Критерії оптимального вибору методів навчання історії. Пізнавальна, виховна та розвиваюча роль методів та прийомів в учбовому процесі. Усний метод навчання (прийоми використання лекцій, бесіди, розповіді, діалоги, короткого повідомлення, картинного або аналітичного опису, характеристики, пояснення, міркування тощо). Роз'яснювально-ілюстративний та проблемний характер викладання історичного матеріалу.

Основні вимоги до усного методу навчання: науковість, достовірність, врахування вікових особливостей учнівської аудиторії. Наочний метод навчання (прийоми роботи з предметною, образотворчою, умовно-графічною наочною, використання технічних засобів навчання для посилення образного сприйняття матеріалу). Текстуальний метод навчання (багатоваріантність прийомів роботи з документальним, довідковим та художнім текстом, з підручником). Поетапне ускладнення навичок роботи учнів з друкованими текстами, враховуючи психолого-педагогічні особливості дітей.

Процес формування історичних знань, вмінь учнів

Роль історичних знань у формуванні наукового світогляду учнів.

Структура й функції історичних знань, їх роль в реалізації завдань навчання, виховання та розвитку учнів. Історичні факти, їх роль в вивченні історії. Види історичних фактів. Взаємозв'язок подій та явищ. Співвідношення фактів та узагальнень в учбовому процесі.

Складові учбового історичного матеріалу: загальні та конкретні історичні уявлення, історичні поняття, закономірності суспільного розвитку. Історичні уявлення, їх типи та роль в процесі формування історичних знань. Шляхи формування уявлень. Методика їх створення.

Історичні поняття, їх роль у вивченні історії. Класифікація. Виявлення істотних ознак історичних понять. Основні методичні умови, прийоми та засоби формування понять.

Історичні зв'язки та закономірності суспільного процесу важливий компонент історичного матеріалу. Типи історичних зв'язків. Вивчення законів суспільного розвитку в шкільному курсі історії. Методичні умови засвоєння учнями знань закономірностей суспільного розвитку. Психолого-педагогічні особливості формування історичних знань.

Розвиток здібностей та вмінь учнів. Характеристика розвиваючого типу навчання. Розвиток здібностей та вмінь учнів в процесі вивчення історії. Спідкоємність та ускладнення формування вмінь та навичок учбової праці по роках навчання. Характеристика учбових вмінь.

Методика та етапи формування вмінь учнів в процесі навчання історії в школі. Діагностика рівня сформованості вмінь. Внутрішньо-предметні та міжпредметні зв'язки, їх роль у формуванні системи знань, складання цілісного наукового світогляду. Основні аспекти змісту міжпредметних зв'язків у курсах історії. Методичні прийоми та засоби встановлення міжпредметних та внутрішньо-предметних зв'язків в процесі навчання історії. Критерії їх відбору та використання.

Вчитель історії, його права та обов'язки

Вчитель, його роль і місце в громадському житті держави. Місце педагога у школі.

Посадові обов'язки вчителя історії. Вимоги до громадсько-політичних, історичних, психолого-педагогічних знань та вмінь учителя історії, його особистісних якостей.

Викладання історії як творча діяльність учителя. Суть педагогічної творчості, умови її зростання. Методи педагогічного дослідження діяльності учителя історії. Етапи професійного удосконалення учителя історії. Безперервна самоосвіта - основа підвищення кваліфікації учителя. Форми самоосвіти. Методична робота у школі, її сучасні напрямки, форми участі учителя у методичній роботі. Кабінет історії у школі. Сучасні вимоги до нього. Роль учителя історії у кабінетній роботі.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ВСТУПНИКІВ

Рівень професійної компетентності вступників оцінюється за 200-бальною шкалою:

I рівень – початковий. Неправильні, фрагментарні відповіді, що демонструють нерозуміння суті програмового матеріалу в цілому, не володіння спеціальною термінологією.

II рівень – середній. Вступник володіє певною сукупністю теоретичних знань, практичних умінь, навичок, здатний виконувати завдання за зразком, володіє елементарними вміннями здійснювати пошукову, евристичну діяльність, самостійно здобувати нові знання.

III рівень – достатній. Вступник знає істотні ознаки понять, явищ, закономірностей, зв'язків між ними, а також самостійно застосовує знання в стандартних ситуаціях, володіє розумовими операціями (аналізом, абстрагуванням, узагальненням тощо), вміє робити висновки, виправляти допущені помилки. Відповідь повна, правильна, логічна, обґрунтована, хоча їй і бракує власних суджень.

IV рівень – високий. Передбачає глибокі знання з фахових дисциплін; ерудицію, вміння застосовувати знання творчо, здійснювати зворотній зв'язок у своїй роботі, самостійно оцінювати різноманітні життєві ситуації, явища, факти, виявляти і відстоювати особисту позицію. Відповідь вступника свідчить про його вміння адекватно оцінити власні здібності, можливості, рівень домагань, психологічні особливості; вибрати найефективніший варіант поведінки в тій чи іншій ситуації; регулювати власні емоційні стани, долати критичні ситуації тощо.

Критерії оцінювання	Шкала оцінювання	Національна шкала оцінювання
Неправильні, фрагментарні відповіді, що демонструють нерозуміння суті програмового матеріалу в цілому, не володіння спеціальною термінологією.	0-99	Незадовільно
Вступник володіє певною сукупністю теоретичних знань, практичних умінь, навичок, здатний виконувати завдання за зразком, володіє елементарними вміннями здійснювати пошукову, евристичну діяльність, самостійно здобувати нові знання.	100-149	Задовільно
Вступник знає істотні ознаки понять, явищ, закономірностей, зв'язків між ними, а також самостійно застосовує знання в стандартних ситуаціях, володіє розумовими операціями (аналізом, абстрагуванням, узагальненням тощо), вміє робити висновки, виправляти допущені помилки. Відповідь повна, правильна, логічна, обґрунтована, хоча їй і бракує власних суджень.	150-179	Добре
Передбачає глибокі знання з фахових дисциплін; ерудицію, вміння застосовувати знання творчо, здійснювати зворотній зв'язок у своїй роботі, самостійно оцінювати різноманітні життєві ситуації, явища, факти, виявляти і відстоювати особисту позицію. Відповідь вступника свідчить про його вміння адекватно оцінити власні здібності, можливості, рівень домагань, психологічні особливості; вибрати найефективніший варіант поведінки в тій чи іншій ситуації; регулювати власні емоційні стани, долати критичні ситуації тощо.	180-200	Відмінно

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Література з історії України

1. Археологія та стародавня історія України. Курс лекцій. Київ, 1992.
2. Баран В., Козак Д., Терпиловський Р. Походження слов'ян. Київ, 1991.
3. Баханов К. О. Дослідницька робота на уроках історії. Харків, 2014.
4. Баханов К.О. Навчання історії в школі: інноваційні аспекти. Харків, 2005.
5. Бойко О. Д. Історія України: Посібник для студ. вузів. Київ: Академія, 2007..
6. Борисенко В. Курс української історії. Київ, 1997.
7. Брехуненко В. Богдан Хмельницький. Київ, 2007.
8. Брехуненко В. Козаки на степовому кордоні Європі / НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Київ, 2011.
9. Величко С. Літопис. Київ, 1991. - Т.1-2.
10. Верстюк В., Дзюба О., Репринцев В. Україна від найдавніших часів до сьогодення. Хронологічний довідник. Київ, 1995.
11. Винокур О., Трубочанінов С. Давня і середньовічна історія України. Київ, 1996.
12. Голод 1921-1923 років в Україні. Збірн. докум. і матеріалів. Київ, 1993.
13. Голод в Україні 1946-1947: Документи і матеріали. Київ, Нью-Йорк, 1996.
14. Грицак Я Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX-XX ст. Київ, 1996.
15. Грушевський М. Історія України-Руси. В 11 томах. Київ, 1991-1997.
16. Гуржій О. І., Чухліб Т. В. Історія козацтва. Держава–військо–битви. Київ.: Арій, 2011.
17. Гуржій О. І., Чухліб Т. В. Гетьманська Україна / Україна крізь віки: в 15 т. Київ, 1999. – Т. 8.
18. Гуржій О. Український хутір XV – XVIII ст.: Історичний нарис / Відп. ред. В. А. Смолій. – К.: Ін-т історії НАН України, 2007.
19. Гуржій О.І. Сто великих постатей і подій козацької України / О.І. Гуржій, Т.В. Чухліб. Київ: Арій, 2008. – 464 с.: іл.
20. Давня історія України. Київ, 1994-1995. Кн.1,2.
21. Даниленко В., Касьянов Г., Кульчицький С. Сталінізм на Україні (20-30-ті роки). Київ, 1991.
22. Дашкевич Я. Україна на перехресті світів: релігієзнавчі й соціокультурні студії / Упоряд. Л. Моравська, І. Скочиляс; Ред. кол.: М. Капраль, О. Малиць, М. Омельчук, І. Скочиляс, Н. Халак, А. Ясіновський. Львівське відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України; Львівський музей історії релігії; Гуманітарний факультет Українського католицького університету. Львів: Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України; Видавництво УКУ, 2016.
23. Довбищенко М. Волинська шляхта у релігійних рухах (кінець XVI – перша половина XVII ст.) / Київський національний університет ім. Т. Шевченка, Центр українознавства філософського факультету. Київ: ПП Сергійчук М. І., 2008.
24. Дорошенко Д. Огляд української історіографії. Київ, 1996.
25. Етнічний довідник. Національні меншини в Україні. Київ, 1996.
26. Залізник Л. Нариси стародавньої історії України. Київ, 1994.
27. Ілюстрована енциклопедія історії України в трьох томах. Київ: Спалах, 2004. Т. 1: (від найдавнішого часу до кінця 18 ст.).
28. Ісаєвич Я. Україна давня і нова. Народ, релігія, культура. Львів, 1996.
29. Історія України від найдавніших часів до наших днів (Ю. Макар, Білецький). Чернівці, 1998.

30. Історія України. Кінець XVIII – поч. XX ст. Хрестоматія / А. Литвинчук, В. Сидорук, В. Цятко. Київ, 1997.
31. Історія України: нове бачення. Т.1-2. Київ, 1995-1996.
32. Історія українського козацтва: Нариси: У 2 т. / Редкол.: В. А. Смолій (відп. ред.) та ін. Київ: Вид. дім „Києво-Могилянська академія», 2006. Т. 1.
33. Історія української культури. Київ, 1994.
34. Історія України / В. Баран, Л. Войтович, Я. Грицак та ін. 4 вид. Львів: Світ, 2003.
35. Історія України в особах: Козаччина (Авт. колектив: В. Горобець, О. Гуржій, В. Матях та ін.). Київ: Україна, 2000.
36. Історія України: Навч. посіб. / В. М. Литвин, В. М. Мордвінцев, А. Г. Слюсаренко. Київ: Знання-Прес, 2002.
37. Історія України: Навч. посіб. / В. Ф. Верстюк, О. В. Гарань, О. І. Гуржій та ін. Підзаг. ред. В. А. Смолія. Київ: Альтернативи, 2002.
38. Історія України: Навч.-метод. посіб. для семінар. занять / В. М. Литвин, А. Г. Слюсаренко, В. Ф. Колесник та ін. За ред. В. М. Литвина. Київ: Знання, 2006.
39. Касьянов Г., Даниленко В. Сталінізм і українська інтелігенція (20-30-ті роки). Київ, 1991.
40. Ковалевська О. Таємниці козацьких портретів. Київ, 2019.
41. Коваль М. Україна: 1939 - 1945. Маловідомі і непрочитані сторінки історії. Київ, 1995.
42. Козацькі Січі (нариси з історії українського козацтва XVI – XIX ст.). Київ-Запоріжжя. 1998.
43. Колективізація і голод на Україні (1922 – 1933). Зб. докум. і матеріалів. Київ, 1993.
44. Колесник І. Українська історіографія XVIII – поч. XX ст. Київ, 2000.
45. Конституційні акти України. 1917 – 1920. Київ, 1992.
46. Король В. Ю. Історія України: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів. Київ: Академія, 2005. – 494 с.
47. Косик В. Україна і Німеччина в другій світовій війні. Париж; Нью-Йорк; Львів, 1993.
48. Котляр М., Кульчицький С. Довідник з історії України. Київ, 1996.
49. Кугутяк М. Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. - 1939). Івано-Франківськ, 1993.
50. Культура і побут населення України. Навчальний посібник. Київ, 1993.
51. Кульчицький С. Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1919 - 1928). Київ, 1996.
52. Лановик Б. Д. та ін. Історія України: Навч. Посібник для студ. Київ: Знання, 2000.
53. Лановик Б. Ілюстрована історія України: Короткий курс лекцій для студ. вищ. Закладів освіти. – Т.: Джура, 2003. – 428 с.
54. Липинський В. Листи до братів-хліборобів. - Київ; Філадельфія, 1995.
55. Литвин В. Історія України. Підручник. Київ: Наукова думка, 2008.
56. Літопис Руський. Київ, 1989.
57. Літопис Самовидця. Київ, 1971.
58. Макаруч С. Український етнос. Виникнення та історичний розвиток. Київ, 1992.
59. Мицик Ю.А. Чигирин – гетьманська столиця. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007.
60. Моця О., Ричка В. Київська Русь: від язичництва до християнства. Київ, 1996.
61. Нагаєвський І. Історія української держави XX ст. Київ, 1994.
62. Національні відносини в Україні у XX ст. Зб. докум. і матеріалів. Київ, 1994.
63. Новітня історія України. Київ, 2000.
64. Огієнко І. Історія українського друкарства. Київ, 1994.
65. Огієнко І. Українська культура. Коротка історія культурного розвитку українського народу. Київ, 1991.
66. Павленко Ю., Храмов Ю. Українська державність у 1917 - 1919 рр. Київ, 1995.
67. Підкова І., Шуст Р. Довідник з історії України. Київ, 1994.
68. Політична історія України / За редакцією В. Танцюри. Київ, 2001.
69. Полонська-Василенко Н. Історія України. У 2-х томах. Київ, 1992. Т.1-2.

70. Пометун О. Фрейман Г. Методика навчання історії в школі. Київ, 2010.
71. «Русалка Дністрова». Документи і матеріали. Київ, 1989.
72. Сергійчук В. Національна символіка України. Київ, 1992.
73. Слюсаренко А., Томенко М. Історія української конституції. Київ, 1993.
74. Смолій В., Степанков В. Богдан Хмельницький: Соціально-політичний портрет. Київ, 1995.
75. Смолій В., Степанков В. Українська національна революція XVII ст. (1648–1676 рр.). Київ, 2009.
76. Смуток І. Руська шляхта Перемишльської землі (XIV-XVIII ст.): Історико-генеалогічне дослідження / Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. Львів: Простір Москва, 2017.
77. Стражний О. Український менталітет: ілюзії – міфи – реальність. Вид. 2-ге / Національний університет «Києво-Могилянська академія»; Центр європейських гуманітарних досліджень; Центр досліджень історії та культури східноєвропейського єврейства. Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2017.
78. Таїрова-Яковлєва Т. Повсякдення, дозвілля і традиції козацької еліти Гетьманщини. Київ, 2017.
79. Толочко П. Літописи Київської Русі. Київ, 1994.
80. Толочко П. та ін. Стародавня історія України. У 2 т. Київ, 1996.
81. Трофимович В. Україна в роки другої світової війни (1939 – 1945). Львів, 1995.
82. Україна в XX столітті. Збірник документів і матеріалів. Київ, 2000.
83. Україна і Литва в XIV-XVI століттях. Політико-правові та соціально-економічні аспекти / Відп. ред. Сміливий В. А. Авт. кол.: Берковський В. Г., Блануца А. В., Ващук Д. П., Гурбик А. А., Черкас Б. В. [НАН України. Інститут історії України]. Луцьк: ЗАТ «Волинська обласна друкарня», 2011.
84. Хижняк З. І., Маньківський В. К. Історія Києво-Могилянської академії. Київ: Вид. дім «КМ Академія», 2003.
85. Хрестоматія з історії держави і права України. Київ, 1997. Т. 1-2.
86. Чмихов М.О., Кравченко Н.М. та ін. Археологія та стародавня історія України. К., 1992.
87. Чорнобильська трагедія. Документи і матеріали. Київ, 1996.
88. Чухліб Т. В. Гетьмани і монархи. Українська держава в міжнародних відносинах 1648–1714 рр. Київ: Арістей, 2005. 640 с.
89. Чухліб Т. Гетьмани України: війна, політика, кохання. Київ, 2016.
90. Чухліб Т. Гетьмани України-Русі: Донецьк: ТОВ «ВКБ «БАО», 2012.
91. Чухліб Т. Козаки і татари. Українсько-кримські союзи 1500–1700-х років. Київ, 2017.
92. Чухліб Т. Магнат, Козак і Гайдамака. Боротьба Русі-України за владу з Коронаю Польською (1569–1769 рр.). Київ, 2018.
93. Чухліб Т. Український гетьманат: історія національного державотворення XVII-XVIII ст. У 2-х кн. Київ, 2018.
94. Шевчук В.П., Тараненко М.Г. Історія української державності. Курс лекцій. Київ, 1999.
95. Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII століття. Київ, 1997.
96. Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. (Волинь і Центральна Україна). Київ, 1994.

Література з всесвітньої історії

1. Бондаренко Г. Історичне пізнання. Луцьк, 1998.
2. Бондаренко Г. Спеціальні історичні дисципліни. Луцьк, 1997.
3. Васильєв Л.С. История Востока. В 2 т. - Ч.1. Москва, 1998.
4. Великая Отечественная война: 1941-1945. В 4 т. Москва, 1999.
5. Виппер Р.Ю. История нового времени. Москва, 1999.
6. Вісник Державного Комітету архівів України. Київ, 2002.

7. Газін В.П. Новітня історія країн Європи та Америки 1945-1984 рр. Навчальний посібник. Кам'янець-Подільський, 1996.
8. Газін В.П., Копилов С.А. Новітня історія країн Європи та Америки 1918-1945 рр. Кам'янець-Подільський, 1997.
9. Головащенко С. Християнська церква. Київ, 1999.
10. Гон М. Історія Азії другої половини ХХ ст. Рівне, 2002.
11. Гончар Б.М., Козицький М.Ю. та ін. Всесвітня історія. Київ: «Знання», 2001.
12. Гуменюк Б., Щерба В. Історія дипломатії. Київ: «Освіта», 2002.
13. Дипломатический словарь. У 3-х т. Москва, 1984-1986.
14. Закон України «Про Національний архівний фонд і архівні установи». Київ, 1994.
15. Историография истории южных и западных славян. Москва, 1997.
16. Историография новой и новейшей истории стран Европы и Америки. Москва, 2000.
17. История Востока. В 6 т. Москва, 2000.
18. История России с древнейших времен до конца XVII в. / Отв.ред. А.Н.Сахаров, А.П.Новосельцев. Москва, 1996.
19. История России с начала XVII до конца XIX века / Отв. ред. А.Н.Сахаров. Москва, 1996.
20. История России. 1861-1917. Москва, 1996.
21. История средних веков/ Под. ред. С.П.Карпова. Москва, 2000.
22. История средних веков: Хрестоматия. Москва, 1988.
23. Іваницька О.П. Новітня історія країн Європи та Америки (1918-1945 рр.). Київ, 2001.
24. Калакура Я.С. Архівознавство. Київ, 1998.
25. Козицький А. Новітня історія країн Азії і Африки. Львів, 2000.
26. Колесницкий Н.Ф. История средних веков. Москва, 1986.
27. Коломийцев В. Методология истории. Москва, 2001.
28. Крижанівський О.П. Історія Стародавнього Сходу. Київ, 2000.
29. Крип'якевич І. Всесвітня історія. У 3-х т. Київ: Либідь, 1995.
30. Кузищин В.И. История Древнего Рима. Москва, 2000.
31. Кузищин В.И. История Древней Греции. Москва, 2000.
32. Культура России: IX-XX вв. Учебное пособие. Москва, 1996.
33. Кухта Борис. Феномен політичного лідера. Історичні силуети на тлі епохи. Львів, 2000.
34. Леонтьева Г., Шорин П. Вспомогательные исторические дисциплины. Москва, 2000.
35. Мотренко В.Г., Когонашвили К.К. Краткий справочник по истории. Київ, 1983.
36. Нарочницкий Л.А. Новая история. Москва, 1986.
37. Немировский А.И. История Древнего мира. Ч.1-2. Москва, 2000.
38. Орлов А.С. История России. Москва, 1999.
39. Орлов А.С. Хрестоматия по истории России. Москва, 1999.
40. Паневин А.В. История Древней Греции. Москва, 1998.
41. Платонов С.Ф. Лекции по русской истории. Москва, 1993.
42. Поляк Г.Б., Маркова А.Н. Всемирная история. Москва: «ЮНИТИ», 2000.
43. Пономарев М.В. Новая и новейшая история стран Европы и Америки. Практическое пособие. Москва, 2000.
44. Пугач Є. Історія південних і західних слов'ян. Харків, 1998.
45. Самаркин В.В. Историческая география Западной Европы в средние века. Москва, 1976.
46. Сергійчук І.М. Новітня історія Азії і Африки. Суми, 2002.
47. Советская историческая энциклопедия. Москва, 1961-1976. Т.1-16.
48. Советско-английские отношения во время Великой Отечественной войны. Т. 1- 2. Москва, 1983.
49. Станко С.Н. Історія первісного суспільства. Київ, 1999.
50. Троицкий Н.А. Лекции по русской истории XIX века. Москва, 1994.
51. Трубайчук А. Друга світова війна. Коротка історія. Київ, 1995.
52. Хрестоматия по истории России. 1917-1940. Москва, 1995.
53. Хрестоматия по отечественной истории. 1946 -1995. Москва, 1996.

54. Хронология российской истории. Энциклопедический справочник. Москва, 1954.
55. Цветков Г. Міжнародні відносини і зовнішня політика. Київ: «Либідь», 1997.
56. Черній А.І., Черній В.А. Історія південних і західних слов'ян. У 4-х ч. Рівне, 1999.
57. Шейко В., Кушнарєнко Н. Організація та методика науково-дослідницької діяльності. Київ, 2002.
58. Язьков Е.Ф. Новітня історія країн Європи та Америки (1918-1945 рр.). Київ, 2000.
59. Яровий В.І. Історія західних і південних слов'ян у ХХ ст. Київ, 2000.
60. Яровий В.І. Історія південних і західних слов'ян до ХХ ст. Київ, 2001.

Література з методики викладання історії

1. Агібалова К.В., Донської Г.М. Історія середніх віків. Підручник для 7-го класу середньої школи. Київ: Рад. школа, 1991.
2. Агібалова К.В., Донської Г.М. Методика викладання історії середніх віків у IV класі. Київ: Рад. Школа, 1971.
3. Баранов П.А. Использование групповой формы работы учащихся /X класс. *Преподавание истории в школе*. 1990. №6.
4. Баханов К. Шляхом інноваційного навчання. *Історія в школах України*. 1999. №4.
5. Баханов К.А. Театрализованные игры на уроках. *Преподавание истории в школе*. 1990. №4.
6. Баханов К.О. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі. Запоріжжя: Просвіта, 2000.
7. Баханов К.О. Лабораторно-практичні роботи з історії в середній школі. *Український історичний журнал*. 1991. №4.
8. Баханов К.О. Творчо, нестандартно. *Радянська школа*. 1989. №12.
9. Баханов К.О. Традиції та інновації у навчанні історії в школі. Дидактичний словник-довідник. Запоріжжя: Просвіта, 2002.
10. Вендровская Р.Б. Становление и развитие исторического образования в советской школе // *Преподавание истории в школе*. 1989. №5.
11. Вульфсон Б.Л. Модернизация содержания гуманитарного образования в школах Запада. *Советская педагогика*. 1991. №1.
12. Гаврилів Б.М., Грабовецький В.В. Кабінет історії в навчальному закладі /методичні рекомендації. *Український історичний журнал*. 1992. №4.
13. Гончарова Н.О. Методика викладання історії у вищій школі. Навчальний посібник. Харків: Шейніна О.В., 2009.
14. Гуляева О.Б. Урок-гра в 10 класі. // *Преподавание истории в школе*. 1991. №4.
15. Державна національна програма „Освіта». Україна ХХІ століття. Київ: Райдуга, 1994.
16. Державний стандарт базової і повної середньої освіти. *Історія України*. 2004. № 9.
17. Дидактика современной школы. Київ, Рад. школа, 1987.
18. Докладная записка С.М.Соловьева в совет Московского университета о преподавании истории в гимназиях // *Преподавание истории в школе*. 1988. №4.
19. Донской Г.М. Эстетическое воспитание на уроках истории средних веков. *Преподавание истории в школе*. 1987. №1.
20. Дранишников В.В. Краеведческий факультатив. *Преподавание истории в школе*. 1990. №6.
21. Журов В.В. Шкільний музей на шляху перебудови // *Український історичний журнал*. 1990. №11.
22. Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки «Про освіту». *Освіта*, 1991. 2 червня.
23. Заруба В.М. Дидактичний матеріал з історії середніх віків для 6 класу / Посібник для вчителів / Київ: Рад. школа, 1986.
24. Киян Л.Р., Киян О.І. Найдавніший підручник з української історії. *Рад. школа*. 1991. №9.
25. Клокова Г.В. Методика преподавания факультативных занятий по истории. Пособие для учащихся. Москва: Просвещение, 1985.

26. Клокова Г.В. Основные методические условия формирования понятий. *Преподавание истории в школе*. 1984. №3.
27. Книга для читання з історії середніх віків. Посібник для учнів 7-го класу середньої школи. Київ: Рад. школа, 1990.
28. Князев Ю.А. Изготовление картосхем краеведческого содержания. *Преподавание истории в школе*. 1987. №3.
29. Колосков А.Г. Развитие школьного исторического образования в СССР. *Преподавание истории в школе*. 1988. №2.
30. Комаров В.О. На шляху до підручника з історичного краєзнавства // Рідна школа. 1991. № 10.
31. Концепція безперервної історичної освіти в Україні: проект. *Інформаційний збірник Міністерства освіти України*. 1995 № 8.
32. Коробенкова Г.В. Умения и навыки учебного труда. *Преподавание истории в школе*. 1985. №1.
33. Коровкін Ф.П. Історія стародавнього світу. Підручник для 6-го класу середньої школи. Київ: Рад. школа, 1991.
34. Короткова М.В. Формирование образных представлений учащихся о рабовладельческом государстве в курсе истории древнего мира. *Преподавание истории в школе*. 1990. №5.
35. Кривов М.В. О качестве учебных диафильмов по истории средних веков. *Преподавание истории в школе*. 1989. №4.
36. Кручинина Г.А. Археологический отряд как форма трудовых объединений старшекласников. *Преподавание истории в школе*. 1987. №4.
37. Курилів В. Методика викладання історії. Курс підвищення кваліфікації вчителів історії. Харків; Торонто, 2008.
38. Кучерук И.В. Учебные игры на уроке истории. *Преподавание истории в школе*. 1989. №4.
39. Кучерук О.С. Оповідання з історії України . Пробний підручник до початкового курсу з історії України для 5-го класу середньої школи. За ред. С.В. Кульчицького. Київ: Освіта, 1992.
40. Лейбенгруб П.С. Дидактика уроку історії в середній школі. Київ: Рад. школа, 1968.
41. Лернер И.Я. Историческое сознание и условия его формирования. *Преподавание истории в школе*. 1988. №4.
42. Лещинер В.Р. Компьютеры в кабинете истории. *Преподавание истории в школе*. 1992. №5-б.
43. Лисенко М.М. Методика викладання історії Української РСР. Видання друге, перероблене і доповнене. Київ: Рад. школа , 1985.
44. Медеяев В.Н., Роменнев И.В. Уроки интегрированного типа. *Преподавание истории в школе*. 1991. №4.
45. Мельник Л.Г. Методика викладання історії в середній школі. Київ: Вища школа, 1974.
46. Михеев Б.М. Формирование гуманистических чувств на уроках истории. *Преподавание истории в школе*. 1989. №5.
47. Мыскин В.А. Изучение личности исторического деятеля. *Преподавание истории в школе*. 1991. №4.
48. Мыскин В.А. Погружение в предмет. *Преподавание истории в школе*. 1991. № 1.
49. Немировский О.И. Книга для читання з історії стародавнього світу. Посібник для учнів 6-го класу середньої школи. Київ: Рад . школа, 1990.
50. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ: Видавництво А.С.К., 2004.
51. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Історія України. Всесвітня історія. Київ: Шкільний світ, 2001.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ РЕСУРС

1. URL: <http://history.org.ua> – сайт Інституту історії України
2. URL: <http://student.pp.ua/load> - Студентський портал України
3. URL: <http://studrada.com.ua/libonline> - Центральний юридичний портал України
4. URL: <http://testportal.gov.ua/progist> - Програма ЗНО з історії України / Український центр оцінювання
5. URL: <http://www.konspect.com> - Навчальний портал «Готуємось до занять»
6. URL: <http://www.litopys.org.ua>- проект електронної бібліотеки давньої української літератури
7. URL: <http://www.osvita.org.ua/> - Освітній портал
8. URL: <http://kozakbiblio.web-box.ru/audit.html/kozactvo-v-minulomu/chuhlb-taras-vasilovich-kultura-vjskovogo> // Чухліб Т. Козацька бібліотека
9. URL: <https://istzno.dp.ua> - Пам'ятки архітектури та образотворчого мистецтва: ЗНО з історії України
10. URL: <https://istzno.dp.ua/course/maps> - Історичні карти з Історії України для ЗНО
11. URL: https://znoclub.com/images/2018zno/pdf/Personalii_istoriya_2018_znoclubcom.pdf - Персоналії: ЗНО з історії України
12. URL: www.memory.gov.ua/- офіційний сайт Українського інституту національної пам'яті
13. URL: www.cossackdom.com – спеціалізований сайт, що містить документи, мапи, ілюстрації, наукові публікації, присвячені історії українського козацтва XV-XXI ст.
14. URL:<http://klasnaocinka.com.ua/ru/article/r-ol-vizualnikh-dzherel-informatsiyi> - Антіпова С. Роль візуальних джерел інформації у формуванні інформаційної компетентності учнів на уроках історії
15. URL:<http://vuzlib.com/content/view/239/84/> - Баханов К. О. Специфіка методики навчання історії у вищій школі

ІНФОРМАЦІЙНИЙ РЕСУРС

Навчально-методичне видання

Укладачі:

Постоловський Р.М., кандидат історичних наук, професор, ректор РДГУ
Галуха Л.Ю., кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України РДГУ
Давидюк Р.П., доктор історичних наук, професор кафедри історії України РДГУ
Десятничук І.О., кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри історії України
Шеретюк В.М., кандидат історичних наук, професор кафедри історії України, декан факультету історії, політології та міжнародних відносин РДГУ.

**ПРОГРАМА ФАХОВОГО ВИПРОБУВАННЯ
ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 014 «СЕРЕДНЯ ОСВІТА (ІСТОРІЯ)»**

**для вступників на здобуття ступеня вищої освіти «Магістр»
на основі ступеня (освітньо-кваліфікаційного рівня) бакалавра, спеціаліста, магістра**

Рецензенти:

Жилюк С.І., д.і.н., професор, Національний університет «Острозька академія».
Шеретюк Р.М., д.і.н., професор, Рівненський державний гуманітарний університет

Схвалено вченою радою факультету історії, політології та міжнародних відносин
Протокол № 3 від «27» березня 2020 р.

Рівне: РДГУ, 2020. 34 с.